

**020
555
666**

Rapport 2020:17

Länsstyrelsen
Stockholm

Välj att sluta – En telefonlinje för personer som utövar våld i nära relationer

Slutrapport för en pilotverksamhet

För mer information kontakta
Länsstyrelsens enhet för social utveckling
Tfn: 010-223 1000

Omslag: Prime

Utgivningsår: 2020

ISBN: 978-91-7937-044-2

Du hittar rapporten på vår webbplats www.lansstyrelsen.se/stockholm

Förord

I april 2018 fick Länsstyrelsen i Stockholms län statsbidrag från Socialstyrelsen för att genomföra en pilotverksamhet med en telefonlinje för ej frihetsberövade män som har utövat eller riskerar att utöva våld mot närstående (dnr 9.2-7738/2018). Yrkesverksamma som möter målgruppen, våldsutsatta och/eller närstående personer samt andra som har frågor om telefonlinjen och dess verksamhet är också välkomna att ringa. Med denna rapport slutredovisar Länsstyrelsen sitt arbete till Socialstyrelsen. Socialstyrelsen kommer sedan i sin tur redogöra för hur de följt pilotverksamheten till regeringen senast den 16 december 2020.

Syftet med en telefonlinje för personer som utövar våld i nära relationer är att vägleda och motivera personerna att söka behandling i sina hemkommuner för att upphöra med våldet. Telefonlinjen har fått namnet Välj att sluta och Länsstyrelsen har valt Stockholms län och Skåne län som upptagningsområden för pilotverksamheten.

Länsstyrelsen upprättade våren 2018 ett samverkansavtal med Manscentrum Stockholm, vilka har haft det operativa ansvaret för telefonlinjen. Nära samarbete har också skett med Länsstyrelsen Skåne samt Socialstyrelsen. Kommunikationsbyrå Prime samt mediebyrå Nowa upphandlades och har varit delaktiga i arbetet. Länsstyrelsen vill tacka för mycket gott samarbete under projektiden! Ett särskilt tack till Mariana Dufort, Per-Arne Håkansson och Rose-Marie Nylander vid Socialstyrelsen som har varit behjälpliga med statistikbearbetning. Länsstyrelsen vill även tacka de behandlingsverksamheter för våldsutövare i Skåne och Stockholms län, som deltagit i förberedande möten samt bidragit med kloka synpunkter. Även tack till Kriminalvården, Kvinnofridslinjen, Preventell och 1000-möjligheter för goda råd under projektiden. Ett stort tack till Respect Phoneline i Storbritannien, och där speciellt Ippo Panteloudakis, utan vars erfarenhet och generositet det skulle tagit betydligt längre tid att få igång en verksamhet som Välj att sluta. Rapporten har utarbetats vid Länsstyrelsen i Stockholms län, avdelningen för hållbar tillväxt. Christina Ericson har varit projektledare. Janna Öhd har varit ansvarig enhetschef och även projektmedarbetare under projektets första hälft.

Stockholm, oktober 2020

Anna Conzen, avdelningschef, avdelningen för hållbar tillväxt,
Länsstyrelsen Stockholm

Innehåll

Förord	3
Innehåll	4
Sammanfattning	6
Inledning och bakgrund.....	7
Definition av våld och våld i nära relationer	8
Syfte och målgrupp	9
Organisation och samverkan	10
Manscentrum Stockholm	10
Länsstyrelsen Skåne	10
Socialstyrelsen.....	11
Prime Public Relations i Sverige AB.....	11
Nowa Kommunikation	11
Behandlingsverksamheterna i länen	11
Ekonomiska resurser i projektet	11
Förberedelser inför lanseringen av Välj att sluta.....	13
Informationsinhämtning och utbildning av Respect Phonenumber	13
Kartläggning av verksamheter i Stockholms och Skåne län	13
Kvalitetskriterier för behandlingsverksamheterna.....	14
Uppföljning av samtalen (webbformulär och brukarenkät).....	14
Juridik	15
En hemsida för Välj att sluta.....	16
Kommunikation och lansering	17
Kommunikation gentemot allmänheten och målgruppen personer som utövar våld	17
Kommunikation och förankring gentemot yrkesverksamma.....	19
Vilka resultat ledde kommunikationen till?	20
Den operativa verksamheten vid telefonlinjen Välj att sluta	21
Telefonsamtalen.....	21
Tillgänglighet.....	21
Definition av olika våldstyper	22
Resultat från Välj att slutas projekttid	24
Vilka ringde?	25
Fördjupande information om personerna som utövat våld.....	33
Telefonrådgivarnas erfarenheter och medskick	38

Behovet av Välj att sluta	38
Målgruppen våldsutövare: gemensamma drag och behov	38
Målgrupperna våldsutsatta, närstående och yrkesverksamma	39
Framgångsfaktorer och utvecklingsbehov	39
Analys och slutsatser	41
Det finns ett behov av Välj att sluta	41
Kommunikationsinsatserna har nått ut till målgrupperna.....	41
Välj att sluta har nått rätt målgrupp: personer som främst utövar psykiskt våld mot en partner	42
Även kvinnor som utövar våld i nära relationer är i behov av stöd och behandling	43
Välj att sluta kan bli bättre på att nå yngre personer samt hbtq-personer	44
Inringarna hänvisas vidare men når hänvisningarna fram?	45
Det behövs fler verksamheter för våldsutövare	46
Behovet av ett kunskapscentrum är stort	46
Arbetet för att öka kännedomen hos yrkesverksamma måste fortsätta.....	47
Länsstyrelsens roll framgent.....	47
Slutsatser i korthet och utmaningar inför framtiden.....	48
Referenslista:	50
Litteratur:	50
Länkar:	51
Muntliga källor:	52
Bilaga 1	53
Förutsättningar för personal som arbetar vid en anonym telefonlinje som drivs av en privat enskild vårdgivare att bryta tystnadsplikten/sekretessen och kontakta socialtjänsten, polisen eller annan myndighet.....	53
Bilaga 2	63
Beskrivning av arbetet som utförs vid stödtelefonen Välj att sluta. 63	
Bilaga 3	69
Skrivelse från Stiftelsen Manscentrums styrelse	69

Sammanfattning

Pilotprojektet Välj att sluta är en telefonlinje för icke-frihetsberövade vuxna personer som utövar eller riskerar att utöva våld i nära relationer, men även yrkesverksamma som möter målgruppen, våldsutsatta, närstående och allmänheten får ringa. Den riktar sig till personer som bor i Stockholms län och Skåne län och drivs i samverkan mellan Länsstyrelsen i Stockholms län och Manscentrum Stockholm och i samarbete med Länsstyrelsen i Skåne län. Det primära syftet med telefonlinjen är att motivera och vägleda personer som utövar våld att söka behandling för att de ska upphöra med våldet. Följande är några av slutsatserna som har dragits för perioden 190204–200907:

- Det finns ett behov av Välj att sluta i pilotlänen Skåne och Stockholm, vilket tyder på att det även finns det i övriga landet. 442 personer (47 procent) av totalt 935 som ringt telefonlinjen beskrev att de utövat våld och i hälften av dessa fall hade personerna aldrig sökt hjälp för sitt våldsutövande tidigare. Även övriga målgrupper (yrkesverksamma, våldsutsatta och närstående mfl) ringer.
- Välj att sluta har uppnått målet om att få personer som främst utövat psykiskt våld att ringa (79 procent av samtalen). Att gripa in så tidigt som möjligt i våldsspiralen så att personerna får stöd innan våldet eskalerat är viktigt.
- Kommunikationen ut mot allmänheten och yrkesverksamma måste prioriterats än mer om Välj att sluta blir nationell för att känneteckna om linjen ska öka. Kommunikationsarbete är dock kostsamt vilket bör finnas med i planeringen.
- Samtalen visar att även kvinnor (24 procent av inringarna) har behov av att få stöd för att förändra sitt våldsamma beteende, och att de verksamheter som tar emot hänvisningarna från Välj att sluta kan behöva anpassa sig efter detta.
- Inför en utökning av Välj att sluta till nationell nivå finns det ett behov av fler behandlingsverksamheter att hänvisa till samt av en tydligare hemvist för telefonlinjen. En lagstiftning som förtydligar socialtjänstens ansvar för målgruppen, skapandet av ett kunskapscentrum för området våldsutövare i nära relationer, samt utökade resurser för att starta fler behandlingsverksamheter kan bidra till detta.

Sammanfattningsvis har Välj att sluta uppnått goda resultat under den korta projektiden. Pilotprojektet har visat att det kan ta nästa steg och bli en permanent verksamhet med nationell täckning. Varje person som ringt och som sedan gått vidare till att få mer långsiktig behandling är ett steg i rätt riktning för att få våld i nära relationer att upphöra.

Inledning och bakgrund

Våld i nära relationer är ett globalt samhälls- och folkhälsoproblem med allvarliga konsekvenser. I Brottsförebyggande rådets (BRÅ) nationella kartläggning av brott i nära relationer uppgav 7,0 procent av kvinnorna och 6,7 procent av männen att de utsattes för brott i en nära relation under 2012.¹ Under en livstid uppskattade 25 procent av kvinnorna och knappt 17 procent av männen att de utsatts för relationsvåld.² Det finns även forskning som visar att kvinnor i högre utsträckning utsätts för det våld som ger större konsekvenser såväl psykiskt som fysiskt, och där våldet är upprepat.³ Trots den statistik som finns att tillgå på området är det dock svårt att uppskatta den totala omfattningen av våldet. Mörkertalet är stort.

Att bekämpa och förebygga våld i nära relationer ligger högt på dagordningen för jämställdhetspolitiken i Sverige, och det finns numera en nationell strategi på området.⁴ Den tioåriga strategin betonar särskilt att det behövs förebyggande insatser för att våldet ska upphöra. Under området förebyggande åtgärder kan insatser gentemot de personer som utövar våld placeras. Så kallade återfallsförebyggande åtgärder. Om inte denna grupp får det stöd och den behandling de behöver för att kunna sluta utöva våld, så är det svårt att se att våldet mot utsatta skulle minska.

Under senare år har olika offentliga utredningar uppmärksammat behovet av ett utökat arbete gentemot våldsutövare i nära relationer. Carin Götblad föreslog i utredningen *Våld i nära relationer – en folkhälsofråga* ett antal möjliga åtgärder för att förebygga våld i nära relationer, däribland en nationell stödlinje för våldsutövare.⁵ Även utredningen *Att bryta ett våldsamt beteende – återfallsförebyggande insatser för män som utsätter närstående för våld* (2018:37) ställer sig positiva till att upprätta en nationell telefonlinje för våldsutövare ifall det pilotprojekt som denna rapport ska handla om faller väl ut.⁶

I Sverige har det inte funnits någon gemensam ingång som underlättar kontaktvägar till stöd och hjälp för personer som utövar eller riskerar att utöva våld i nära relationer. Ingenstans dit det går att vända sig för att ta ett första steg mot att sluta utöva våld och där du kan få stöd i stunden men framförallt en hänvisning till en verksamhet där du kan få en längre samtalskontakt. De verksamheter som vänder sig till personer som utövar

¹ Brottsförebyggande rådet. Brott i nära relationer. En nationell kartläggning. Rapport 2014:8. s. 7.

² Brottsförebyggande rådet Statistik utifrån brottstyper. Våld i nära relationer.

<https://www.bra.se/statistik/statistik-utifran-brottstyper/vald-i-nara-relationer.html> (200922)

³ Brottsförebyggande rådet. Våld mot kvinnor och män i nära relationer. Våldets karaktär och offrens erfarenheter av kontakter med rättsväsendet. Rapport 2009:12. s. 6.

⁴ Skr. 2016/17:10. En nationell strategi för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor. Diarienummer: Utdrag (kap 5) ur Mål makt och myndighet – feministisk politik för en jämställd framtid.

⁵ SOU 2014:49. Våld i nära relationer – en folkhälsofråga. s.17.

⁶ SOU 2018:37 Att bryta ett våldsamt beteende – återfallsförebyggande insatser för män som utsätter närstående för våld. s. 231.

våld i Sverige har ofta inte resurser till utåtriktat kommunikationsarbete, vilket gör att allmänheten kan ha låg kännedom om att de överhuvudtaget finns. En gemensam ingång för dessa verksamheter kan alltså vara en god idé för att få in fler personer i behandling.

I april 2018 fick Länsstyrelsen i Stockholms län statsbidrag från Socialstyrelsen för att genomföra en pilotverksamhet med en telefonlinje för ej frihetsberövade män som har utövat eller riskerar att utöva våld mot närstående.⁷ Socialstyrelsen har i uppdrag av regeringen att följa Länsstyrelsens arbete och att delredovisa det under 2019 och slutredovisa det senast den 16 december 2020. Uppdraget kom efter det att Länsstyrelsen presenterat resultatet från en egeninitierad utredning om förutsättningarna för att upprätta en nationell telefonlinje i Sverige.⁸ I denna utredning föreslogs att en pilot i ett geografiskt avgränsat område (ett par län), där det finns tillräckligt med behandlingsverksamheter för våldsutövare att hänvisa till, vore ett lämpligt nästa steg. Det konstaterades också att det framförallt är storstadslänen som uppfyller det kriteriet. Länsstyrelsen valde med detta i åtanke Stockholms län och Skåne län som upptagningsområden för pilotverksamheten.

Definition av våld och våld i nära relationer

Per Isdals⁹ definition av våld, "Våld är varje handling riktad mot en annan person, som genom denna handling skadar, smärtar, skrämmar eller kränker, får denna person att göra något mot sin vilja eller avstå från något den vill" utgör utgångspunkten för pilotprojektet.¹⁰ Det betyder att all form av våldsamt beteende i nära relationer är fokus för Vålj att sluta, inte bara det fysiska våldet. Psykiskt våld och andra typer av kontrollerade beteenden ingår, samt sexuellt våld, materiellt våld, ekonomiskt våld och försummelse. En mer detaljerad definition av de olika våldstyperna finns i kapitlet "Den operativa verksamheten" längre fram i rapporten.

Våld i nära relationer kännetecknas av att den utsatta har en nära relation till och ofta starka känslomässiga band till den som utövar våldet. Begreppet våld i nära relationer har breddats med åren, och brukar idag inte enbart inbegripa våld i parrelationer, utan även våld mellan syskon, våld mot barn av en förälder/nära vuxen och våld från ett barn mot en förälder/nära vuxen m.m..¹¹ Vålj att sluta har valt att inrikta sig på våld i parrelationer där den som utövar våldet är över 18 år, men tar emot samtal från personer som utövar eller utsätts för annat relationsvåld också (våld mot barn, våld mot syskon, våld mot föräldrar mm). Om personer som är yngre än 18 år ringer

⁷ dnr 9.2-7738/2018

⁸ Länsstyrelsen Stockholm, Nationell telefonlinje för våldsutövare – en utredning av förutsättningar, Rapport 2017:6

⁹ Per Isdal är en av grundarna av stiftelsen Alternativ till våld i Norge (ATV). ATV är ett behandlings- och kompetenscentrum som startade sin verksamhet 1987 och vars behandling har stort inflytande i Sverige.

¹⁰ Isdal, Per, meningen med våld. Upplaga 2. Stockholm. Gothia Fortbildning AB. 2017.

¹¹ Nationellt centrum för kvinnofrid. Kunskapsbanken. Våld i nära relationer, <https://nck.uu.se/kunskapsbanken/amnesguider/vald-i-nara-relationer/vald-i-nara-relationer/> (200922)

till Välj att sluta så hänvisas dessa vidare till lämplig verksamhet (exempelvis Ungarelationer.se driven av 1000-möjligheter).

Syfte och målgrupp

Det långsiktiga syftet med att starta en telefonlinje för personer som utövar eller riskerar att utöva våld i nära relationer är att få våldet att upphöra. Detta genom att fånga upp målgruppen samt vägleda och motivera personerna att söka, och sedan genomgå, behandling i hemkommunen. Telefonlinjen finns till för att förenkla kontaktvägarna till professionell hjälp, vilket i sin tur antas leda till att fler personer får stöd för att förändra sitt beteende.

Telefonsamtalet till Välj att sluta antas även i sig självt bidra med stöd i stunden och kan förstärka den motivation som gjorde att personen ringde från första början. Det finns även en önskan om att personerna ska ringa så tidigt som möjligt i våldsspiralen för att kunna bryta våldsbeteendet innan det har eskalerat.

Målen med pilotprojektet är att bygga upp verksamheten, få personer att ringa och att följa upp samtalen och verksamheten.

Pilotprojektets primära målgrupp är ej frihetsberövade vuxna personer som utövar våld eller riskerar att utöva våld i en parrelation. Sekundära målgrupper är yrkesverksamma inom exempelvis socialtjänst, polis och civilsamhället m.m. och våldsutsatta personer samt närstående vilka har frågor om telefonlinjen och dess verksamhet.

"Våld är varje handling riktad mot en annan person, som genom denna handling skadar, smärtar, skrämmar eller kränker, får denna person att göra något mot sin vilja eller avstå från något den vill"

Organisation och samverkan

Flera olika myndigheter, organisationer och privata företag har på olika sätt varit med i arbetet med telefonlinjen Välj att sluta. I detta kapitel presenteras de som Länsstyrelsen har samarbetat mest med, och vilken roll de haft i projektet samt vilka ekonomiska resurser projektet haft.

Manscentrum Stockholm

Länsstyrelsen ingick ett samverkansavtal med Stiftelsen Manscentrum Stockholm för att driva telefonlinjens operativa verksamhet. Beslutet att ingå samverkan baserades på stiftelsens långa erfarenhet av förändringsarbete med våldsutövare och att de har hela Stockholms län som upptagningsområde, vilket gör att de kan ta emot hänvisningar från Välj att sluta när det inte finns någon behandlingsverksamhet i inringarens hemkommun. Dessutom var de under många år drivande i Rikskriscentrum (en riksorganisation för professionellt behandlingsarbete mot våld i nära relationer), vilket gör att de även har god kännedom om verksamheter i Skåne län.

En person från Manscentrums behandlingsverksamhet har tagit ansvaret som operativ projektledare för driften av telefonlinjen. Utöver denne person har tre personer med relevant utbildning och erfarenhet anställts för att svara i telefonen. Två på halvtid och en på heltid. Telefonlinjens arbete bedrivs i en egen lokal, separerad från Manscentrums behandlande verksamhet.

Representanter för Manscentrum och Länsstyrelsen träffas en gång i månaden i en styrgrupp¹² och fattar tillsammans beslut av såväl strategisk som operativ karaktär.

Länsstyrelsen Skåne

Länsstyrelsen Skåne har inte haft några extra medel för pilotprojektet utöver det generella anslag de får från regeringen för att stödja genomförandet av den nationella strategin för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor.¹³ Två utvecklingsledare har utifrån det generella anslaget kunnat lägga arbetstimmar på aktiviteter runt Välj att sluta. Arbetet med telefonlinjen har stämts av med Länsstyrelsen Skåne med jämna mellanrum via möten.

¹² I styrgruppen har ordföranden för Manscentrum, verksamhetsansvarig för Manscentrum, operativt ansvarig för Välj att sluta (anställd hos Manscentrum), en telefonrådgivare vid Välj att sluta (anställd hos Manscentrum, projektledaren för Välj att sluta (anställd hos Länsstyrelsen) och ansvarig enhetschef (vid enheten för social utveckling, Länsstyrelsen) deltagit.

¹³ S2017/07420/JÅM. Regionalt uppdrag att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor.

Socialstyrelsen

Socialstyrelsen fick i regeringsbeslut S2018/01460/FS¹⁴ i uppdrag att förmedla bidrag till Länsstyrelsen för att stödja utvecklingen och driften av en pilotverksamhet i form av en stödtelefon för ej frihetsberövade män som har utövat eller riskerar att utöva våld mot närstående. Länsstyrelsen skulle ta utgångspunkt i dess rapport Nationell telefon för våldsutövare, en utredning av förutsättningar (2017:6) vid utformandet av pilotverksamheten. Socialstyrelsen skulle följa arbetet med stödtelefonen i syfte att tillvarata resultaten i Socialstyrelsens eget metodutvecklingsarbete rörande våldsutövare. Med hänvisning till detta har Socialstyrelsen bland annat varit behjälpliga med ge synpunkter på ett frågeformulär som konstruerades för uppföljning av telefonsamtalen och även med att bearbeta en statistik.

Prime Public Relations i Sverige AB

Prime är den kommunikationsbyrå som efter upphandling haft uppdraget att i nära samråd med Länsstyrelsen bistå pilotprojektet med strategi och taktik runt kommunikationen av telefonlinjen för att på bästa sätt nå ut till målgrupperna. Prime har även producerat kommunikationsmaterial.

Nowa Kommunikation

Nowa är den kommunikationsbyrå och mediebyrå som efter upphandling haft uppdraget att köpa annonsplatser i sociala medier, i tidningar, på bussar och tåg m.m. De har agerat rådgivare till verksamheten och tagit fram de strategiskt mest relevanta platserna att annonsera på för målgruppen personer som utövar våld.

Behandlingsverksamheterna i länen

En av telefonlinjens centrala uppgifter är att hänvisa de som ringer till verksamheter specialiserade på förändringsarbete med våldsutövare i Skånes och Stockholms läns kommuner. Representanter för Välj att sluta har vid flera tillfällen under projektiden haft möten och seminarier med behandlare och chefer för dessa verksamheter. Syftet med mötena har dels varit att informera om pilotprojektet och få in synpunkter dels att uppmuntra verksamheterna att återrapportera till Välj att sluta när de får in klienter som varit i kontakt med telefonlinjen m.m.

Ekonomiska resurser i projektet

Länsstyrelsen har erhållit sammanlagt 13,5 miljoner kronor i statsbidrag från Socialstyrelsen för det treåriga pilotprojektet. Sju av dessa miljoner har gått till den operativa driften av telefonlinjen (personal, lokal, teknisk utrustning, datasystem, telefonväxel mm). 6,5 miljoner har gått till personalkostnader hos Länsstyrelsen, upphandling av kommunikationsbyrå och mediebyrå m.m.

¹⁴ Ändring av regleringsbrev för budgetår 2018 avseende Socialstyrelsen, S2018/01460/FS.

Länsstyrelsen har utöver dessa medel lagt till 2,2 miljoner av medel från regeringsuppdraget Mäns våld mot kvinnor. Dessa medel har under den treåriga projektiden gått till att förstärka kommunikationsinsatserna. Erfarenheten av projektet är att en nystartad verksamhet initialt kräver stora satsningar på reklam och kommunikation för att göras känd för allmänheten.

Förberedelser inför lanseringen av Väj att sluta

Informationsinhämtning och utbildning av Respect Phonline

Den brittiska telefonlinjen Respect Phonline, riktad till samma målgrupp som Väj att sluta, har funnits sedan 2004. Personalen vid Respect Phonline har bidragit med kunskap och erfarenhet under uppbyggnaden av Väj att sluta. Länsstyrelsen och Manscentrum besökte Respect Phonline i London i början av projektet för att få en inblick i hur de byggt upp sin verksamhet. Grundaren av Respect Phonline anlätades även för en tvådagars utbildning i Stockholm. Under denna utbildning låg fokus på vad som är viktigt att ha med sig när det gäller själva telefonsamtalet, till exempel skillnaderna mellan ett telefonsamtal och att träffa någon under en återkommande samtalsserie. Projektgruppen; Projektledaren och en projektmedarbetare från Länsstyrelsen samt behandlare från Manscentrum deltog i utbildningen.

Projektgruppen har även besökt Kvinnofridslinjen och Preventell för att samla in deras kunskap och erfarenheter, eftersom deras målgrupper har likheter med Väj att slutas. Kvinnofridslinjen har våldsutsatta kvinnor, yrkesverksamma, närstående till våldsutsatta med flera som målgrupp och Preventell har bland annat personer som är oroliga för sin sexualitet (och som exempelvis har en sexuell funktionsstörning) som målgrupp.

Kartläggning av verksamheter i Stockholms och Skåne län

En kartläggning av vad samtliga kommuner i de två länen har att erbjuda för hjälp och behandling till personer som utövar våld i nära relationer har utförts. Kartläggningen ligger till grund för vart telefonlinjens personal hänvisar personer med våldsproblem. De allra flesta verksamheter som kartlagts är kommunala. Två ideella aktörer och en privat mottagning har dock återfunnits i Stockholms län. Kartläggningen visade att det finns relativt bra täckning av specialiserade verksamheter, med personal som är utbildad i en metod anpassad för målgruppen, i båda länen. Av Skånes 33 kommuner erbjuder 21 specialiserad behandling av våldsutövare, antingen via en annan kommun (samverkan) eller via den egna kommunen. 12 skånska kommuner erbjuder istället stöd via individuella samtal inom ramen för ordinarie socialtjänst. I Stockholm kan alla invånare i länet få specialiserad behandling för sitt våldsbeteende. Av länets 40 kommuner och stadsdelar är det sex kommuner som hänvisar till Manscentrum i Stockholm,

vilken är en regional verksamhet, eftersom de själva inte har egna verksamheter. I Skåne finns ingen sådan regional verksamhet som Manscentrum.

Kvalitetskriterier för behandlingsverksamheterna

Vid ett första möte med de verksamheter som Välj att sluta ska hänvisa klienter till, fastslogs ett antal kvalitetskriterier som verksamheterna bör sträva emot att uppnå. Kvalitetskriterierna är:

- Att personalens utbildningsnivå är socionom eller likvärdig utbildning tillsammans med grundläggande psykoterapiutbildning (steg 1) samt att de har kunskap om våld i nära relationer.
- Att personalen får regelbunden handledning.
- Att partnerkontakt/säkerhetsarbete med den som utsatts för våldet utförs.¹⁵
- Att organisationen, där behandlingen utförs, är stabil och inte bedrivs i projektform.

I diskussioner med verksamheterna visade det sig kvalitetskriteriet ”partnerkontakt/säkerhetsarbete med den som utsatts för våldet” var svårast att uppfylla för verksamheterna. Över hälften uppfyllde det mer eller mindre, men få utförde systematiskt partnerkontakt. De som inte använde sig av partnerkontakt beskrev dock en situation där de var på gång att utveckla en sådan arbetsmetod. Vad gäller de andra tre kvalitetskriterierna så uppfylldes de av i stort sett alla verksamheterna.

Uppföljning av samtalen (webbformulär och brukarenkät)

I uppföljningssyfte registreras alla samtal som inkommer till telefonlinjen anonymt i ett webbformulär med olika frågor. Länsstyrelsen har i samverkan med Socialstyrelsen och Manscentrum Stockholm tagit fram detta webbformulär med olika bakgrundsfrågor. Frågorna ställs till inringaren i slutet av samtalet och det är frivilligt att svara på dem vilket gör att bortfall förekommer. Frågorna fångar in ålder, kön, vilken kommun hen ringer ifrån, om hen har barn, anledningen till samtalet, vilken typ av våld som utövats, om personen sökt hjälp tidigare och vilken verksamhet hen hänvisas till m.m. Inga personuppgifter registreras och samtliga telefonrådgivare har skrivit på sekretessavtal utöver de sekretessbestämmelser som finns i hälso- och sjukvårdslagen (2017:30).¹⁶

¹⁵ Socialstyrelsen. Partnerkontakt: Säkerhetsarbete med våldsutsatta personer när våldsutövaren går i behandling. En studie av en försöksverksamhet. Stockholm: Socialstyrelsen. 2015.

¹⁶ Manscentrum Stockholm är en ideell stiftelse och enskild vårdgivare med legitimerad personal (psykologer och psykoterapeuter) och lyder under de bestämmelser som finns i hälso- och sjukvårdslagen (2017:30).

Via telefonväxeln går det även att få reda på fakta om när personen ringde och hur långt samtalet blev. Det förs även statistik över när personalen vid telefonlinjen ringt upp en person som lämnat ett meddelande på telefonsvararen eller när en person mejlat till info@valjattsluta.se.

I slutet av samtalet uppmuntras den som ringer att gå in på telefonlinjens hemsida och svara på en brukarenkät. Brukarenkäten består av ett fåtal frågor som beskriver hur nöjd/missnöjd personen var med telefonsamtalet och vilken typ av råd som gavs m.m.

Juridik

En telefonlinje som riktar sig till målgruppen våldsutövare kan rendera samtal av allvarlig karaktär. Det kan till exempel röra sig om att en person som ringer in avslöjar att hen är i begrepp att begå ett allvarligt brott, eller att information om att ett barn far illa kommer fram. Av den anledningen har Länsstyrelsen låtit göra en rättsutredning av vilka lagar och regler som gäller för Manscentrum (en ideell stiftelse som arbetar enligt hälso- och sjukvårdslagen (2017:30) med legitimerad personal. Rättsutredningen är utförd av JP Infonet AB och finns bifogad som bilaga 1.

Sammanfattningsvis kommer rättsutredningen fram till att personalen vid Manscentrum omfattas av anmälningsskyldigheten i 14 kap. 1 § SoL. Personalen har en skyldighet att göra en anmälan till socialtjänsten om de får kännedom om eller misstänker att ett barn far illa. Manscentrum har då även en uppgiftsskyldighet och kan lämna ut relevanta uppgifter till socialtjänsten. Detta inkluderar personuppgifter om den eventuella våldsutövaren. Det kan därför vara lämpligt att informera den som ringer om skyldigheten att anmäla vid misstanke om att ett barn far illa.

För det fall personalen får uppgifter som leder till misstanke om att ett barn far illa men där personen som ringt in till telefonlinjen inte har lämnat några identifierande uppgifter om sig själv, finns det enligt rättsutredningen inget personalen kan göra. Det finns ingen möjlighet att tvinga uppringaren att identifiera sig själv. Personalen har inte heller möjlighet att på egen hand försöka efterforska personuppgifter som uppringaren inte har samtyckt till att lämna. Är det så att personalen har så pass bristfälliga uppgifter om uppringaren att en anmälan blir omöjlig att utreda eller det inte går att utröna vilken socialtjänst som ska motta anmälan bortfaller, enligt utredarens mening, anmälningsskyldigheten. Detta ska inte tolkas som att personalen ska underlåta att anmäla misstanke bara för att personalen inte har fullständiga uppgifter kring uppringaren.

Rättsutredningen kommer vidare fram till att personalen vid telefonlinjen har en möjlighet att bryta tystnadsplikten och anmäla till polisen vid pågående eller nära förestående brott mot någons liv eller hälsa. Denna möjlighet grundar sig på nödrätten.

Det finns även en skyldighet att anmäla vissa allvarliga brott som är ”å färde”, annars riskerar man ansvar för underlåtenhet att avslöja brott, 23 kap. 6 § Brb.

För att undgå ansvar vid en underlåtelse att anmäla förutsätts, i princip, att det ska stå klart att en anmälan inte hade haft någon effekt. Om personalen under ett samtal får uppgifter om ett pågående eller förestående brott utan att uppringaren lämnat någon form av identifierande uppgifter uppkommer frågan om en sådan anmälan har någon effekt. Polismyndigheten har dock möjlighet att inhämta uppgifter från telefonoperatörer varför det kan argumenteras för att en anmälan där tidsangivelse för samtalet anges, i alla fall hypotetiskt, kan få en effekt.

Rättsutredningen kommer fram till att i ett sådant fall bör personalen kunna bryta tystnadsplikten och göra en anmälan till polisen. Som huvudregel är ansvar för underlåtelse att avslöja brott föreskrivet för allvarligare brott så som exempelvis försök eller förberedelse till mord, dråp, barnadråp eller sådan misshandel som inte är ringa, och för stämpling till mord, dråp, grov misshandel eller synnerligen grov misshandel. Det förutsätts således viss dignitet hos brottet för att skyldigheten att anmäla och möjligheten att bryta tystnadsplikten ska inträda.

En hemsida för Välj att sluta

En hemsida har utvecklats för Välj att sluta. Syftet med hemsidan är, förutom att bistå med information om telefonlinjen, att beskriva vad man kan förvänta sig när man ringer. Detta för att sänka trösklarna för målgruppen att ringa, då det kan upplevas som ett stort steg att ta. Där kan också yrkesverksamma beställa trycksaker i form av visitkort, klistermärken och affischer för att sprida kännedom om telefonlinjen.

Kommunikation och lansering

Kommunikationen gentemot Välj att slutas målgrupper har utförts dels via samarbete med en kommunikationsbyrå (Prime) och en mediebyrå (Nowa) och dels via Länsstyrelsen Stockholms, Länsstyrelsen Skånes och Manscentrums egna kanaler och kontaktnät.

Kommunikation gentemot allmänheten och målgruppen personer som utövar våld

Kommunikationen ut mot allmänheten har haft hög prioritet i projektet. Kännedom om telefonlinjens existens och vilka den riktar sig till har ansetts vara avgörande för att få samtal från målgrupperna. I samarbete med kommunikationsbyrån Prime har sex större reklam- och pr-kampanjer utformats under perioden sedan telefonlinjen öppnade i början av februari 2019 och fram till och med september 2020¹⁷. Den köpta kommunikationen har främst riktats gentemot (icke-frihetsberövade) personer över 18 år som utövar våld eller riskerar att utöva våld, eftersom de är den primära målgruppen och den som i störst utsträckning behöver uppmuntras att ringa. Motivationen kan vara låg, och så även insikten om det våldsamma beteendet. Kommunikationen har valts att hållas könsneutral såtillvida att den riktar sig till personer och inte ett visst kön. Alla i målgruppen oavsett könsidentitet, sexuell läggning, etnicitet etc får ringa till Välj att sluta. I sociala medier, där det går att bestämma mer precist vilka som kommer se annonserna, så kommer fler män än kvinnor att se dem. Detta bestämdes utifrån att statistik och forskning visar att män står för en större del av våldet i nära relationer och även för att mäns våld i nära relationer får allvarligast konsekvenser i form av fysiska och psykiska skador m.m.¹⁸

Eftersom det finns mycket skam runt att utöva våld bedömdes igenkänning i våldssituationen vara avgörande för att uppmuntra målgruppen att identifiera sig med problematiken och ringa telefonlinjen. För att skapa igenkänning utgår kommunikationen gentemot den primära målgruppen ifrån hur personer som utövar våld själva brukar prata om sitt beteende, vilket i sin tur förmodas öka motivationen att ringa. Den tonalitet som valts i kommunikationen försöker skapa en så låg tröskel som möjligt för den som berörs, så att hen ska våga lyfta luren och ringa. Ordvalet har bedömts viktigt. Tidigare erfarenheter hos bland annat behandlare av våldsutövare visar att målgruppen fjärrar sig från budskap med dömande budskap och ordval som ”kvinnomisshandlare” och liknande. Kommunikationens övergripande budskap är att det går att förändra ett våldsamt beteende – att det finns hopp.

¹⁷ Ytterligare en pr-kampanj kommer utföras i oktober/november 2020.

¹⁸ Nybergh, Lotta mfl. Self-reported exposure to intimate partner violence among women and men in Sweden: results from a population-based survey. BMC Public Health volume 13, Article number: 845. 2013.

Eftersom målgruppen ofta känner skam och skuld för sitt beteende är det även viktigt att kommunicera ut att de kommer bli respektfullt bemötta av telefonlinjens personal.

För att i möjligaste mån nå målgrupper som inte talar svenska finns visitkort och affischer att beställa även på följande språk: engelska, arabiska, bosniska-kroatiska-serbiska, kurdiska, spanska och persiska.

Nedan följer i punktform de kommunikationsinsatser som utförts gentemot målgruppen våldsutövare:

- Sökordsannonsering (att en annons för Väj att sluta visas ovanför sökresultaten om du söker på vissa ord på webben som har med våldsutövande och våld i nära relationer att göra)
- Sponsring av annonser för Väj att sluta i sociala medier och på YouTube. En blandning av film, rörliga bilder (giffar), stillbilder, ljudfiler m.m.
- Annonsering på utvalda nyhets- och sportsajter samt podcasts.
- Annonser på pågatåg och bussar och på utomhustavlor på gator och torg i Skåne län samt på tunnelbana och pendeltåg i Stockholms län. Bearbetning av nyhetsmedier vid lansering, kommunikationsinsatser och som reaktion på relaterade omvärldshändelser via press-meddelanden och kontakter.
- Bearbetning av nyhetsmedia.
- Spridandet av en novell och ljudbok, Sista måltiden, skriven av Jonas Hassen Khemiri på uppdrag av Länsstyrelsen Stockholm. vilken speglar en händelse utifrån en våldsutövares perspektiv.
- Skapandet av en hemsida med beskrivning av vad telefonlinjen är och vad man kan förvänta sig när man ringer. (Beställningsfunktion av material som visitkort och för yrkesverksamma finns också här.)

Kommunikation och förankring gentemot yrkesverksamma

Kommunikationen och förankringen gentemot yrkesverksamma som möter personer som utövar eller riskerar att utöva våld startade i maj 2018 och har sedan pågått fortlöpande under hela projektiden. Under våren och hösten 2018 utfördes förankringsarbete inom olika myndigheter och organisationer som kommuner, polisen, kriminalvården, Region Stockholm, Region Skåne och ideella föreningar med flera. Syftet var att skapa kännedom om att det om öppnandet av en telefonlinje för personer som utövar våld och att informationen skulle spridas vidare till personer som möter eller arbetar med målgruppen. Ända sedan lanseringen har det utförts ett kontinuerligt förankrings- och spridningsarbete gentemot ovanstående organisationer.

Nedan följer exempel på insatser som utförts mellan april 2018 till oktober 2020:

- Möten med yrkesverksamma som arbetar vid verksamheter (oftast kommunala) som ger insatser/behandling till personer som utövar våld. Cheferna för verksamheterna har också varit med vid ett antal möten.
- Möten med chefer och strateger inom kommun, polisen, kriminalvården, regionerna, ideella föreningar.
- Ett större antal föreläsningar vid olika konferenser där relevanta yrkesverksamma fanns i publiken.
- Ett antal kommunbesök efter initiativ från personal vid Välj att sluta-linjen.
- Information via nyhetsbrev från Länsstyrelsen Skåne och Länsstyrelsen Stockholm.
- Flera olika informationsutskick till yrkesverksamma under projektperioden. Det första gick ut i samband med lanseringen i januari 2019 och de andra har gått ut inför nya kampanjer. Utskicken har innehållit erbjudande om att beställa gratis trycksaker (till exempel visitkort) från Välj att slutas hemsida samt olika annonser och filmer som kan publiceras på sociala medier eller på en hemsida m.m. Breven innehöll också uppmaningar om att sprida informationen om Välj att sluta vidare.

Vilka resultat ledde kommunikationen till?

Kommunikationsinsatserna har gett följande resultat:

- Telefonlinjen har omnämnts i över 420 tidningsartiklar och nyhetsinslag i TV/radio
- Hemsidan väljattsluta.se har haft 160 000 besökare sedan lansering av telefonlinjen
- Kommuner, hälso- och sjukvården, myndigheter, ideella föreningar med flera har gjort sammanlagt 628 beställningar av visitkort, affischer och annat material från Välj att slutas hemsida. Fördelningen av beställningarna följer nedan.
 - 295 från kommuner¹⁹
 - 180 från hälso- och sjukvården knutna till Region Skåne och Region Stockholm
 - 49 från polis/kriminalvård
 - 55 övriga beställningar (till exempel Arbetsförmedlingen och Försäkringskassan)
 - 41 från privata vårdgivare
 - 21 från ideella föreningar
- Räckvidden (antal gånger annonsen setts) för den köpta annonseringen utomhus och i lokaltrafiken uppskattas vara cirka 48 miljoner ”bruttokontakter” (samma person kan ha sett den flera gånger).
- Annonserna på sociala medier har visats över 7,1 miljoner gånger och genererat cirka 87 300 stycken klick på annonsen. Det ger en klickfrekvens på 1,94 procent (andel som klickade sig vidare till sajt från annons), vilket är en mycket hög frekvens jämfört med liknande annonsörer och nästan det dubbla mot vad som förväntades.
- Utöver visningar för köpta annonser har information om telefonlinjen spritts organiskt (ej köpt reklam) på sociala medier genom delningar och omnämningar. Totalt har vi haft möjlighet att nå nästan 4 000 000 par ögon genom organisk spridning.
- Annonser för Välj att sluta har visats på Google i samband med att någon sökt på ett våldsrelaterat ord över 196 300 gånger, detta har lett till över 17 700 klick på annonsen. Andelen som klickat sig vidare till sajt har i genomsnitt legat på 9 procent, vilket är mycket bra och nästan dubbelt mot vad som förväntades.

¹⁹ Ej 295 unika kommuner, utan ofta fler beställningar per kommun.

Den operativa verksamheten vid telefonlinjen Välj att sluta

Telefonsamtalen

Välj att sluta lanserades och startade sin operativa verksamhet den 4:e februari 2019. Telefonlinjen är anonym, vilket betyder att personalen som svarar i telefonen inte ser telefonnumret vid inkommande samtal. Den som ringer behöver inte använda sitt riktiga namn om den inte vill. Personalen som svarar använder sig av olika samtalsmetoder i telefonsamtalet, bland annat motiverande samtal (MI), och de är vana vid att bemöta människor på ett icke-dömande och respektfullt sätt. Samtalet är individanpassat och riktlinjen är att det kan pågå i cirka 30 minuter, men kan pågå kortare eller längre utifrån behov. I bilaga 2 beskrivs mer i detalj vilka principer som guidar telefonrådgivarna. Målet med samtalet är att få den som ringer motiverad att ta tag i sin situation och visa att det finns hjälp att få hos olika behandlingsverksamheter i närheten av där hen bor. Den som ringer uppmuntras att inom en snar framtid kontakta en behandlingsverksamhet för att boka tid och/eller andra verksamheter som exempelvis psykiatri, beroendecentrum etc. Via samtalet till Välj att sluta är det möjligt att förstärka den motivation som fanns innan personen ringde, och förenkla kontaktvägarna till behandlingsverksamheterna i kommunerna.

Målet med samtalet är att få den som ringer motiverad att ta tag i sin situation och visa att det finns hjälp att få hos olika behandlingsverksamheter i närheten av där hen bor.

Tillgänglighet

Välj att slutas telefontider har varierat under projektiden för att se om detta kan påverka antalet samtal. Vid lanseringen i februari 2019 var Välj att slutas öppettider vardagar 9.30–16.00. I juni 2019 utökades telefontiderna till 8.30–16.00. I december 2019 bestämdes det att telefonlinjen skulle testa att ha öppet en kväll i veckan, onsdagar mellan 16.00–20.00 och i mitten av mars tillfördes måndagar mellan 16.00–20.00. Beslutet att ha öppet två kvällar i veckan från mars 2020 baserades på den pågående Coronapandemin och det eventuella ytterligare behovet av hjälp från målgrupperna som skulle kunna uppstå. Meddelande kan också lämnas på telefonsvarare och personalen ringer upp från dolt nummer inom två arbetsdagar. Telefonmeddelandena raderas efter

avlyssning. Välj att sluta ger inga råd via mejl på grund av sekretessregler, utan uppmuntrar personer att ringa. En chattfunktion finns ännu inte, men planeras om telefonlinjen blir nationell 2021.

Definition av olika våldstyper

Som tidigare nämnts utgår telefonrådgivarna från Per Isdals definition av våld där psykiskt våld och andra typer av kontrollerade beteenden ingår. Telefonrådgivarnas bedömningar utgår från vedertagna definitioner av de olika formerna av våld (fysiskt, psykiskt, sexuellt, ekonomiskt, materiellt och försummelse).²⁰

Fysiskt våld är exempelvis slag, sparkar och knuffar som ofta lämnar synliga skador, till exempel blåmärken, svullnader, tandfrakturer, bitmärken eller andra skador.

Psykiskt våld är exempelvis verbala kränkningar, hot, isolering och integritetskränkande handlingar som kontroll av telefonsamtal, sms och mejl.

Sexuellt våld är exempelvis oönskad beröring, att bli tvingad till sexuella handlingar eller våldtäkt.

Ekonomiskt våld är exempelvis att en närstående tar kontroll över ekonomin och materiella tillgångar för att på så sätt öka isoleringen, utsattheten och göra det svårare att lämna relationen.

Materiellt våld är exempelvis att en närstående slår sönder möbler och andra saker i hemmet. Den utsatta personen kan också tvingas att själv förstöra ägodelar av särskild betydelse. Våldet kan också riktas mot husdjur.

Försummelse är exempelvis att en person inte får sina dagliga behov tillgodosedda (mat, hygien och medicin m.m.). Försummelse drabbar oftast personer som är beroende av andra för sin dagliga livsföring och riktas främst mot personer med fysiska och psykiska funktionsnedsättningar, äldre och barn.

Rådgivarna bedömer alltså själva vilket våld det rör sig om utifrån inringarens beskrivningar och placerar in det under en av ovanstående kategorier. När det förekommer fysiskt eller psykiskt våld gör telefonrådgivarna också en bedömning om våldets grovhet. Som hjälp för denna bedömning används de frågor som ställs i bedömningsmetoden FREDABeskrivning.²¹ Exempel på grovt fysiskt våld kan vara att ha knivskurit

²⁰ Se exempelvis Vårdgivarguiden, Stockholms läns landsting. <https://vardgivarguiden.se/kunskapsstod/vardriktlinjer/vald-i-nara-relationer/vad-ar-vald-i-nara-relationer/> eller Nationellt centrum för kvinnofrid <https://www.nck.uu.se/kunskapsbanken/amnesguider/vald-i-nara-relationer/valdets-uttryck-och-mekanismer/> (2009/22)

²¹ Socialstyrelsen. Manual för FREDAB. Standardiserade bedömningsmetoder för socialtjänstens arbete med våld i nära relationer. 2014.

någon, bundit någon, slagit någon med ett föremål eller åsamkat någon skador som krävt akutvård. Exempel på grovt psykiskt våld kan vara att låsa in någon, kräva att partnern stannar hemma, hot om att döda partnern, hot riktat mot personer i partnerns omgivning. Vid tolkningen av resultaten är det dock viktigt att ha i åtanke att telefonrådgivarnas bedömningar ofta görs utifrån ett 30-minuters samtal. Så när en inringare kommer till behandlingsmottagningen kan det hända att hen avslöjar mer våld än som uttalats i telefonen. När det gäller hedersrelaterat våld och förtryck har telefonrådgivarna utgått från regeringens definition (Skr. 2007/08:39), där kontrollen av flickors och kvinnors sexualitet är central och strakt knuten till kollektivet.²²

²² "När det gäller hedersrelaterat våld och förtryck är kontrollen av flickors och kvinnors sexualitet central och starkt knuten till kollektivet. I hederstänkandet står föreställningar om oskuld och kyskhets i fokus och familjens rykte och anseende ses som avhängigt flickors och kvinnors faktiska eller påstådda beteende. Detta förhållande kan vara mer eller mindre uttalat och kontrollen kan sträcka sig från vardagliga former av begränsningar i flickors och kvinnors liv som berör exempelvis kläddal, socialt umgänge och rörelsefrihet till livsval som utbildning, jobb och giftermål och skilsmässa. I sin mest extrema form resulterar hederstänkandet i hot om våld och våld, inklusive dödligt våld. Det hedersrelaterade våldets kollektiva karaktär innebär att det kan finnas fler förövare av båda könen och att offren kan vara både kvinnor och män samt flickor och pojkar. Det kan också innebära att våldet sanktioneras av familjen och den närmaste omgivningen, även av andra kvinnor." (Skr. 2007/08:39)

Resultat från Välj att slutas projekt

I detta kapitel presenteras statistik som samlats in under samtalen till Välj att sluta.

Samtliga inkommande samtal registreras i ett webbformulär²³ under samtalets gång, men det ställs betydligt mer ingående frågor till de personer som utövat våld. Frågorna till personerna som utövat våld kretsar runt vilken typ av problem de ringer för, vilken typ av våld som beskrivs i samtalet, om de har sökt hjälp för problemen tidigare, vem som är utsatt för våldet, om det finns barn i familjen, bakgrundsfaktorer som ålder och kön m.m. En del av frågorna i webbformuläret besvaras utan att de behöver ställas genom att personen självant svarar. När det gäller vissa av frågorna, till exempel typ av våld som utövats, så tolkar telefonrådgivarna det som sägs utifrån sin kunskap och erfarenhet och genom vedertagna definitioner runt vad som ingår i exempelvis psykiskt våld.²⁴ Det är inte alls säkert att den som ringer in beskriver allt det våld som utövats, utan snarare tvärtom, och det är viktigt att ha med sig vid läsandet av resultaten i detta kapitel. Resultaten är en ögonblicksbild av vad ett ganska stort antal personer som utövat våld berättat. Det är dock en unik bild, med tanke på att det inte finns mycket empiri runt denna målgrupp i Sverige.

Att besvara frågorna är frivilligt, vilket gör att det ibland saknas svar. Det förekommer också att personer inte vill svara på specifika frågor, eller att frågan inte är tillämplig av olika anledningar. Hur stort bortfallet är redovisas från fråga till fråga i kommande resultatdel. Det bör även nämnas att en person kan ge flera svar på en fråga; frågornas svarsalternativ är inte ömsesidigt uteslutande. (Exempelvis: Vem har utsatts för våldet? Här kan det vara både partnern och barn som utsatts och då får denna fråga flera svar.)

För att underlätta läsningen av resultatkapitlet refereras det till antal unika personer som ringt Välj att sluta, även om det vore mer korrekt att redogöra för antal samtal som inkommit till telefonlinjen. Vissa personer har nämligen ringt fler än en gång och är inte unika. I ett speciellt avsnitt redogörs det för hur stor andel av personerna som ringt flera gånger.

Eftersom denna slutrapport skulle lämnas in till Socialstyrelsen den 16:e oktober 2020 så kommer dock inte hela projektperiodens samtal finnas med i redovisningen. Slutdatum för statistiken i denna rapport är således den sjunde september 2020.

²³ Manscentrum hade enligt samverkansavtalet ansvar för att konstruera den tekniska lösningen med det anonyma webbformuläret, där statistiken samlas.

²⁴ Se exempelvis Socialstyrelsen. Våld i nära relationer. <https://www.socialstyrelsen.se/stod-i-arbetet/vald-och-brott/vald-i-nara-relationer/> (200922)

Vilka ringde?

Antal samtal

Sedan den fjärde februari 2019, då telefonlinjen lanserades, och fram till sjunde september 2020 har totalt 935²⁵ samtal tagits emot. 442 av dessa samtal har kommit från personer som utövat våld eller som riskerar att utöva våld (47 procent).

Diagram 1. Totalt antal samtal fördelat på månader (190204 – 200907)

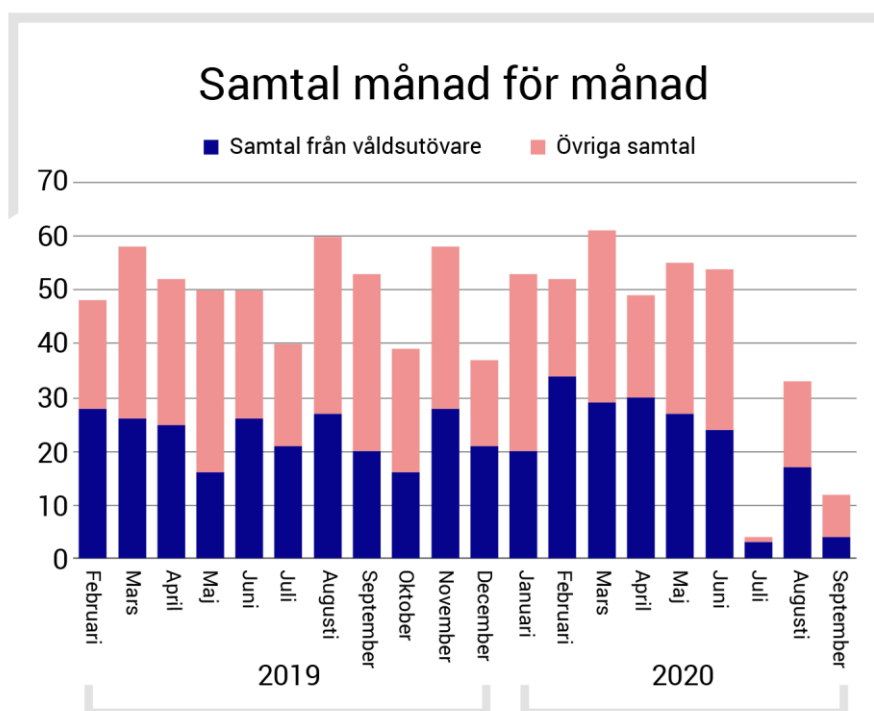

Diagram 1 visar att antal samtal per månad har varierat under projektiden, med ett genomsnitt på cirka 50 samtal per månad. Närmare hälften av samtalen per månad har kommit från personer som utövat våld. I juli 2020 hade telefonlinjen semesterstängt, därav väldigt få samtal från samtliga målgrupper.²⁶ Anledningen till att antalet samtal för augusti 2020 är så pass mycket lägre än för augusti 2019 kan bero på att det inte pågick någon reklam i sociala medier under juli 2020, och att det tog lite tid för potentiella inringare att återigen påminnas om att Välj att sluta finns när reklamen startade igen.

I mars 2020 ringde flest personer (61 stycken), tätt följt av augusti 2019 då 60 personer ringde. Veckor med röda dagar och semesterperioder under sommar och vinter har medfört en minskning av antalet samtal. Under de

²⁵ Det kommer in samtal varje dag. 201116 hade 1023 samtal inkommit, varav 493 var från våldsutövare.

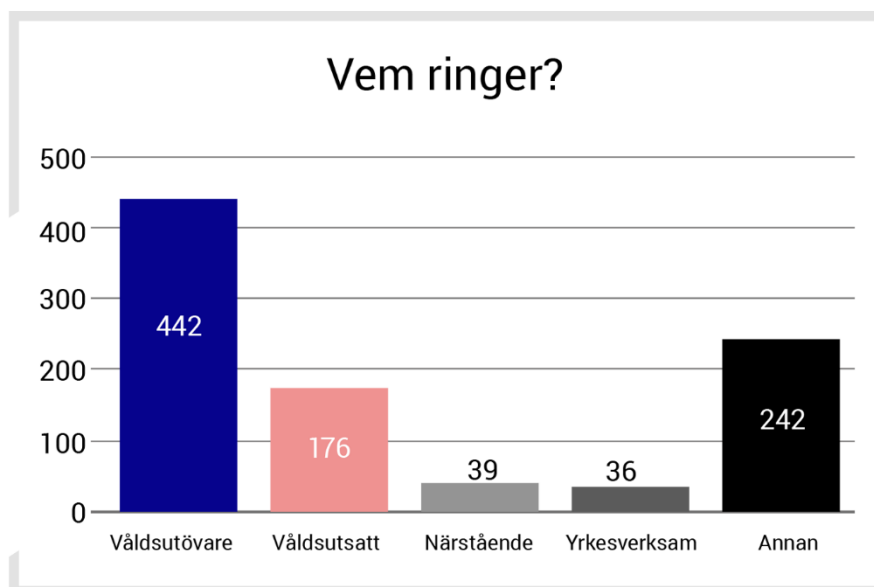
²⁶ I juli 2019 hade telefonlinjen öppet som vanligt.

veckor Välj att sluta haft kampanjveckor och syns i nyhetsmedia har samtalen gått upp något (exempelvis mars 2019). Under Coronapandemins start i Sverige, i mitten av mars 2020, ökade antal samtal markant under två veckor. Ökningen bestod till största delen av att fler våldsutsatta ringde då, men även några fler våldsutövare än vanligt ringde. Det var dock bara frågan om en temporär ökning.

Antal samtal fördelat på Välj att slutas målgrupper

Även om personer som utövar våld är Välj att slutas primära målgrupp så riktar sig telefonlinjen även till våldsutsatta, yrkesverksamma och närstående samt andra som har ett behov av att ringa.

Diagram 2. Antal samtal fördelade på de målgrupper som ringt till Välj att sluta.

I diagram 2 redovisas fördelningen av antal samtal på Välj att slutas målgrupper. En person kan hamna i flera målgrupper här, eftersom det är fullt möjligt att exempelvis vara både utsatt för våld och att ha utövat våld. Det är dock vanligast att bara hamna i en kategori. Av de 935 samtalen uppgav 442 personer (47 procent) att de utövat våld, 176 personer (19 procent) uppgav att de var våldsutsatta, 39 personer (fyra procent) att de var närstående, 36 personer (fyra procent) att de var yrkesverksamma och 242 personer (26 procent) hamnade i kategorin annan. Inom gruppen ”annan” finns felringningar (55 stycken), tysta samtal (57 stycken), frågor från allmänheten och helt andra målgrupper (psykisk ohälsa m.m.). Det är viktigt att påpeka att de tysta samtalen, vilka är relativt vanliga, kan bestå av en person som vill prata om sitt våldsamma beteende men som inte vågar göra det när hen väl kommer fram till en rådgivare. När det sker brukar rådgivarna i regel prata med den okände klienten: ”Vi vet att det kan kännas

svårt att prata om sina problem med en annan person men vi finns här för att lyssna och hjälpa till. Om du inte vill prata med oss nu så kan du alltid ringa tillbaka hit igen”.

Vid en närmare analys av de 442 personer som utövat våld, så visade det sig att 48 av dessa (11 procent) även uppgivit att de utsatts för våld.

Vilken typ av våld var vanligast?

En person som ringer till telefonlinjen kan beskriva att hen utövat flera olika typer av våld eller bara en typ. Telefonrådgivaren tolkar det som sägs utifrån de definitioner av de olika våldstyper som beskrivits i tidigare avsnitt och markerar alla kategorier av våld som en person beskriver. När det gäller kategorierna grovt psykiskt, grovt fysiskt och grovt sexuellt våld, så har några av dessa även kodats som psykiskt, fysiskt och sexuellt våld.²⁷ Men det är något vanligare att enbart kategorin ”grovt” har fyllts i. Nedan följer en tabell över hur vanligt förekommande de olika typerna av våld var i materialet, där varje våldstyp presenteras var för sig. Tabellen baseras på samtal från 442 personer som utövat våld.

Tabell 1. Förekomst av olika typer av våld. Antal och andel i procent.

Typ av våld	Antal personer som utövat en viss våldstyp	Andel i %
Psykiskt våld	350	79
Fysiskt våld	187	42
Materiellt våld	62	14
Sexuellt våld	22	5
Grovt psykiskt våld	18	4
Grovt fysiskt våld	12	3
Grovt sexuellt våld	9	2
Försummelse	8	2
Hedersrelaterat våld	7	2
Ekonomiskt våld	1	0,2

Resultaten visar alltså att beskrivningar av psykiskt våld är vanligast (79 procent), följt av fysiskt våld (42 procent). Materiellt våld är också ganska vanligt (14 procent) medan sexuellt våld, hedersrelaterat våld samt

²⁷ En person kan beskriva att den både utövat grovt våld och ”normalgraden” av våld enligt de definitioner av grovt våld som beskrevs i tidigare avsnitt.

försummelse är sparsamt förekommande. Endast en persons handlingar har bedömts hamna i kategorin ekonomiskt våld. Telefonrådgivarna gör även en bedömning av om det fysiska, psykiska eller sexuella våldet varit grovt eller lindrigt. Enbart en liten andel av dessa tre våldstyper har bedömts röra sig om grovt våld. Det är dock viktigt att ha i åtanke att det inte hinns med att berätta så mycket på ett samtal på cirka 30 minuter, och att mer våld troligtvis kommer fram vid en längre behandling.

Könstillhörighet hos personerna som utövat och utsatts för våld

Majoriteten av de 442 personer som uppgett att de utövat våld var män. 333 personer var män (75 procent) och 108 var kvinnor (24 procent) och en person (en procent) hade annan könsidentitet. Av de 178 personer som beskrev att de utsatts för våld förelåg ett motsatt förhållande, det vill säga att kvinnorna var överrepresenterade. 110 var kvinnor (62 procent) och 66 var män (38 procent).

När det gäller de personer som både utövat och utsatts för våld (48 personer) så var 34 män (71 procent), 13 kvinnor (27 procent) och en person (två procent) hade annan könsidentitet.

Våldstyp och könsfördelning hos personerna som utövat våld

Nedan följer tre tabeller som visar könsfördelningen för personer som beskrivit att de utövat psykiskt, fysiskt och sexuellt våld i samtalet med telefonrådgivarna. I dessa tabeller visas det totala antalet personer som utövat våld, oavsett vilken våldstyp de utövat, i den högra kolumnen.

Tabell 2. Förekomst av psykiskt våld. Antal och andelar i relation till personer som utövat någon form av våld (oavsett våldstyp). Fördelat på kön.

Könstillhörighet	Personer som utövat psykiskt våld		Personer som utövat våld
	Antal	Andel i %	Antal
Man	261	78%	333
Kvinna	88	82%	108
Annan könsidentitet	1	100%	1
TOTAL	350	79%	442

Tabell 2 visar att totalt 79 procent av de 442 personer som utövat våld beskrev psykiskt våld. Förekomsten av psykiskt våld hos gruppen män och

kvinnor skiljer sig inte mycket åt. 82 procent av kvinnorna (88 stycken) och 78 procent av männen (261 stycken) beskrev handlingar som kunde placeras under våldstypen psykiskt våld.

Tabell 3. Förekomst av fysiskt våld. Antal och andelar i relation till personer som utövat någon form av våld (oavsett våldstyp). Fördelat på kön.

Könstillhörighet	Personer som utövat fysiskt våld		Personer som utövat våld
	Antal	Andel i %	Antal
Man	131	39%	333
Kvinna	55	51%	108
Annan könsidentitet	1	100%	1
TOTAL	187	42%	442

Tabell 3 visar att totalt 42 procent av personerna beskrev att de utövat fysiskt våld. Även om kvinnorna som utövat våld är betydligt färre än männen (108 mot 333), så visar det sig att en högre andel av kvinnorna beskrivit att de utövat fysiskt våld än männen gjort. 51 procent av kvinnorna uppgav att de utövat fysiskt våld i jämförelse med 39 procent av männen.

Tabell 4. Förekomst av sexuellt våld. Antal och andelar i relation till personer som utövat någon form av våld (oavsett våldstyp). Fördelat på kön.

Könstillhörighet	Personer som utövat sexuellt våld		Personer som utövat våld
	Antal	Andel i %	Antal
Man	22	7%	333
Kvinna	0	0%	108
Annan könsidentitet	0	0%	1
TOTAL	22	5%	442

Tabell 4 visar att beskrivningar av sexuellt våld förekom mycket sparsamt i samtalen (fem procent) och då enbart av män. 22 män (sju procent) uppgav att de utövade någon form av sexuellt våld.

Kombination av fysiskt och psykiskt våld är vanligt

Den vanligaste kombinationen av våldstyper i materialet är fysiskt och psykiskt våld. Av totalt 187 personer som uppgav att de utövade fysiskt våld hade 132 (71 procent) även utövade psykiskt våld.

Andra beteenden än våld togs också upp i samtalen

Hälften av de 442 personer som utövade våld har även beskrivit andra beteenden eller tillstånd som förekommit parallellt med våldsutövandet. Nedan följer en uppräkningslista av de som var vanligast förekommande.

- 31 procent beskrev att de befann sig i en relationskris. (Med relationskris menas generella svårigheter i nära relationer utan att det finns våldsinslag. Det kan röra sig om rädsla för separation, lindrig svartsjuka, svårigheter att bibehålla en relation, otrohet m.m.).
- 11 procent beskrev att de led av någon form av psykiska besvär (upplevd oro, ångest, hög stress och nedstämdhet).
- 6 procent beskrev något som tolkades som psykiatriska symtom (Här rör det sig ofta om en diagnos som de berättar om och/eller att det finns en psykiatrisk kontakt. Hallucinationer, depressioner, m.m. ingår här.)
- 4 procent beskrev att de hade problem i en separation.
- 8 procent handlade om andra problem som hamnade i en övrigkategorin (vårdnadstvist, missbruksproblem m.m.)

Vilka utsattes för våldet?

Telefonrådgivarna frågade inringarna vem som utsätts för våldet, och tabellen nedan visar hur svaren fördelar sig. Personerna har här kunnat uppges flera svar, det vill säga våldet kan ha utövats mot fler än en person.

Tabell 5. Tabell över vilka som utsatts för våldet, antal och andel av alla samtal.

Vem utsätts?	Antal samtal där relationen till den utsatta nämns	Andel i %	Totalt antal samtal
Partner	368	83%	442
Barn	72	16%	442
Kompis/bekant/släkting	32	7%	442
Annan	18	4%	442

Tabell 5 visar att det är vanligast att de som ringt till Välj att sluta uppgett att de utsatt sin partner för våld. 83 procent uppgav att det var partnern som utsatts. I 76 procent av fallen var partnern en kvinna och i 24 procent av fallen var partnern en man.

I 72 samtal (16 procent) beskrevs våld mot barn. Vid en fördjupad analys av dessa samtal visade det sig att 39 av dessa personer (54 procent) även utövat våld mot en partner.

I 32 fall (7 procent) beskrevs våld mot en kompis, bekant eller släkting och i 18 samtal (4 procent) våld mot andra (exempelvis en arbetskompis eller granne).

Hur länge hade våldet pågått, och hur såg hjälpsökandemönstret ut?

Personerna som utövat våld fick frågan om hur länge våldet pågått. I nedanstående tabell går det att utläsa resultatet.

Tabell 6: Hur länge har våldet pågått? Antal och andel i procent.

Tid våldet pågått	Antal samtal	Andel i %
Mindre än ett år	82	19%
Ett till tre år	165	37%
Mer än tre år	195	44%
TOTAL	442	100%

Tabell 6 visar att det var vanligast att våldet pågått i mer än tre år, vilket uppgavs i 44 procent av samtalen. I 37 procent av samtalen uppgavs att våldet hade pågått i ett till tre år och i 19 procent av samtalen att det pågått mindre än ett år.

Telefonrådgivarna samlade vidare in uppgifter om huruvida personerna hade sökt hjälp för sina våldsproblem tidigare. Tabellen nedan visar en analys av hur antalet år våldsproblemen pågått är relaterat till om man sökt hjälp tidigare.

Tabell 7: Antal år våldet pågått relaterat till personens tidigare hjälpsökande. Antal och andel i procent.

Antal år våldet pågått	Sökt hjälp tidigare, antal personer, i (%)	Inte sökt hjälp tidigare, antal personer i (%)	Total, antal i (%)
Mindre än ett år	31 (38%)	51 (62%)	82 (100 %)
Ett till tre år	65 (39%)	100 (61%)	165 (100%)
Mer än tre år	108 (55%)	87 (45%)	195 (100%)
TOTAL	204 (46%)	238 (54%)	442 (100%)

Tabell 7 visas att totalt sett 54 procent aldrig hade sökt hjälp för sina våldsproblem tidigare, oavsett hur länge våldet pågått. Tabellen visar även att 55 procent av de som haft ett våldsproblem i över tre år hade sökt hjälp tidigare. I analysen av datamaterialet går det att skönja ett mönster av att ju längre våldet pågått, desto mer troligt är det att personerna har sökt hjälp tidigare. Samtidigt är det hela 45 procent av denna grupp med långvariga problem som aldrig sökt hjälp innan de vände sig till Välj att sluta.

Av de personer som redan tidigare har sökt hjälp för sina våldsproblem, hade majoriteten, 125 personer (62 procent) sökt hjälp i sin nuvarande relation. 12 procent hade sökt hjälp gällande en tidigare relation. 29 procent hade tidigare sökt hjälp för andra problem i sin relation (exempelvis lindrigare former av svartsjuka, rädsla för separation m.m.). Av dem som sökt för sitt våldsamma beteende tidigare svarade majoriteten att de vänt sig till hälso- och sjukvården, en behandlingsverksamhet för våldsutövare eller parterapi. Det var en jämn fördelning mellan dessa tre svar. För dem som sökt för annat än våld hade majoriteten vänt sig till en psykolog/kurator/psykiatri.

Ytterligare en fråga som ställdes till personerna som utövat våld var hur många gånger de ringt till Välj att sluta. Av de 426 personer som svarade på denna fråga hade 357 personer (84 procent) haft samtal med en rådgivare vid

Välj att sluta en gång och 69 personer (16 procent) fler än en gång. Alla utom en av dessa 69 personer svarade på hur många gånger de ringt Välj att sluta tidigare, vilket redovisas nedan.

- 30 personer (44 procent) hade ringt en gång tidigare
- 12 personer (18 procent) hade ringt två gånger tidigare
- 6 personer (nio procent) hade ringt tre gånger tidigare
- 20 personer (29 procent) hade ringt fler än fyra gånger tidigare

Detta visar med andra ord att det finns ett mindre antal personer som har ringt ganska ofta, vilket är vanligt hos telefonlinjer.²⁸ Den större delen av personerna som utövat våld har dock enbart ringt en gång.

Fördjupande information om personerna som utövat våld

Bakgrundsfaktorer

För att ringa in de som beskrev att de utövat våld ytterligare ställde telefonrådgivarna vissa bakgrundsfrågor. Nedan följer en uppsplattning av svaren på dem.

- Medelåldern för personerna som utövat våld var 35 år och medianen var 34 år.²⁹
- Hälften av personerna som utövat våld hade barn (53 procent av männen och 41 procent av kvinnorna).³⁰
- Medelåldern för barnen var cirka sju år, och det var vanligast att personerna hade två barn.
- 90 procent av alla som utövat våld var heterosexuella. Dryga tre procent uppgav att de var homosexuella eller bisexuella och några få personer har uppgett andra sexuella läggningar.
- 83 procent av våldsutövarna var födda i Sverige, och 17 procent utanför Sverige.³¹
- Endast tre personer behövde hjälp av tolk.

²⁸ Källa: Intervjuer med Respect phonenumber, Preventell och Kvinnofridslinjen.

²⁹ 54 av 442 personer svarade inte på denna fråga.

³⁰ 32 av 442 personer svarade inte på denna fråga.

³¹ 39 personer har inte svarat på denna fråga.

Hur hittade inringarna Välj att sluta?

Telefonrådgivarna frågade de som beskrivit våldsamt beteende var de hade hittat informationen om Välj att sluta. 403 (av 442) svarade på denna fråga. Oftast har inringarna bara uppgett en källa till informationen, men några personer har angett flera, varför summan av källor överstiger 403 personer.

Tabell 8: Hur hittade personerna som utövat våld till Välj att sluta? Antal och procent.

	Antal	Andel i %
Googlade	169	42%
Annat	71	18%
Reklam i lokaltrafik	44	10%
Sociala medier	40	10%
Affischer på stan eller i väntrum	33	8%
Muntligt av yrkesverksam	28	7%
Tv-inslag	19	5%
Visitkort från yrkesverksam	5	0,1%
Tidningsartikel	4	0,1%
Radio eller podcast	3	0,1%
Bioreklam	1	0,02%

Tabell 8 visar att det totalt sett var vanligast att googla fram informationen om Välj att sluta. 42 procent hade gjort så. 18 procent svarade ”annat” på denna fråga. Vid närmare analys av fritextsvaren till denna kategori visade det sig att runt 10 procent blivit tipsade av sin partner att ringa Välj att sluta. Detta gör att denna kategori hamnar på samma nivå som reklam i lokaltrafik och sociala medier (10 procent).

Affischer på stan eller i väntrum har uppgetts i åtta procent av fallen. Muntlig information från yrkesverksam placerade sig därefter på sju procent och TV-inslag hamnade på fem procent.

När ringde de?

De allra flesta som ringde Välj att sluta ringde under telefonlinjens öppettider. Samtalsstatistiken visar att de flesta ringer tisdagar till torsdagar mellan 9.00–15.00. När telefonen inte är bemannad eller när det pågår ett samtal kan den som ringer lämna meddelande, dygnet runt. Av det totalt 935 samtal (där yrkesverksamma, våldsutsatta, anhöriga med flera ingår) ringdes 58 personer (sex procent) upp. I flertalet fall svarade dock inte personen när telefonrådgivarna ringde upp. Detta kan till viss del bero på att rådgivarna ringer från dolt nummer. På hemsidan står det tydligt att så

kommer ske, men i stunden kan det vara lätt att glömma bort detta och inte svara. Det kan också hända att motivationen för att söka hjälp har hunnit sjunka tills en rådgivare ringer upp, även om detta sker dagen efter personen lämnat meddelandet på telefonsvararen.

Vart hänvisades personerna som utövat våld?

Totalt 431 av 442 personer (98 procent) som utövat våld hänvisades vidare till en verksamhet för våldsutövare eller annan lämplig instans. De 11 fallen som inte fått någon hänvisning utgörs av personer som inte velat ha en hänvisning, eller som kanske redan fått en hänvisning vid ett tidigare samtal, eller som lagt på luren innan hen fått en hänvisning och så vidare. I 93 fall (21 procent) fick personen en annan hänvisning än till en verksamhet för våldsutövare. Det finns en rad olika skäl till detta. Ett av dem kunde vara att det inte fanns någon verksamhet som tar emot våldsutövare i närheten av personens bostadsort. En annan kunde vara att telefonrådgivarna bedömt att personen inte är lämplig för behandling (till exempel förnekar sitt problem, har alkoholproblem som måste tas i tu med först eller har en psykiatrisk diagnos som hindrar deltagande i ett behandlingsprogram). Det kan även vara så att inringaren inte är tillräckligt motiverad. Det förekommer att personen inte kan tala ostört och därav avslutar samtalet innan hänvisningen hinner ges. När det skett annan form av hänvisning har det ganska ofta varit till hälso- och sjukvården, Preventell (hjälpelinje för personer med oönskad sexualitet), psykolog m.m. Ibland har personen också redan haft en behandlingskontakt.

Tabell 9: Hänvisningar till behandlingsverksamheter för våldsutövare i Stockholm, Skåne och övriga landet eller annan hänvisning/ingen hänvisning. Antal och andel i procent.

	Antal	Andel i %
Behandlingsverksamhet i Stockholm	210	49%
Behandlingsverksamhet i Skåne	82	19%
Behandlingsverksamhet övriga landet	46	11%
Annan hänvisning/ingen hänvisning	93	21%
Total	431	100%

Tabell 9 visar att totalt 338 personer (79 procent) av personerna fick en hänvisning till en verksamhet som arbetar med personer som utövar våld. 210 personer (49 procent) från Stockholms län hänvisades vidare till en verksamhet för våldsutövare i länet. 82 personer (19 procent) från Skåne län hänvisades vidare till en behandlingsverksamhet i länet. 46 personer (11 procent) hänvisades till mottagningar för våldsutövare i andra län i Sverige. Det län som förutom Stockholm och Skåne fick flest hänvisningar var Västra Götaland.

Nådde hänvisningarna fram?

I mitten av mars 2020 skickades det ut mejl till de 23 verksamheter i Skåne län och Stockholms län som hittills fått hänvisningar från Väj att sluta. Syftet var att få reda på om hänvisningarna nått fram. Det är dels viktigt att ha i åtanke att det är äldre siffror i denna tabell än i övriga rapporten (cirka 195 våldsutövare hade ringt i upptagningslänen Stockholm och Skåne då), samt att siffrorna är beroende av att den som tar emot samtalet hos behandlingsverksamheten frågar inringaren om hen varit i kontakt med Väj att sluta. Den mänskliga faktorn kan spela in här så att detta glöms bort. Enbart 11 av verksamheterna svarade på mejlen. Nedan redovisas bara de som svarade. Fler hänvisningar har gjorts.

- Manscentrum Stockholm: 42 hänvisningar, 37 ringde vidare till verksamheten.
- Relationsvårdscentrum Sydost: 13 hänvisningar, sex ringde vidare till verksamheten.
- Solna: 5 hänvisningar, ingen ringde vidare till verksamheten
- Alternativ till våld Nacka: Fyra hänvisningar, fyra ringde vidare till verksamheten.
- Södertälje: Fyra hänvisningar, tre ringde vidare till verksamheten.
- Sundbyberg: Fyra hänvisningar, en ringde vidare till verksamheten.
- Sollentuna: Tre hänvisningar, ingen ringde vidare till verksamheten
- Alternativ till Våld i Täby: Tre hänvisningar, ingen ringde vidare till verksamheten.
- Malmö samtalsmottagning: 19 hänvisningar, sex ringde vidare till verksamheten.
- Kriscentrum i mellersta Skåne: 16 hänvisningar, 10 ringde vidare till verksamheten
- Hörby: Tre hänvisningar, tre ringde vidare till verksamheten.

Siffrorna visar att det inte är helt lätt för hänvisningarna att nå fram. Det verkar vara så att inte alla ringt Väj att sluta sedan ringer vidare till den behandlingsverksamhet de blivit tipsade om. Det som sticker ut är att hänvisningarna till den regionala verksamheten Manscentrum Stockholm tar

emot nästan alla som blivit skickade dit av Välj att sluta. Även Kriscentrum i mellersta Skåne får in flertalet av hänvisningarna.

Polisanmälningar och anmälan om oro för barn

Hittills under projektperioden har det gjorts två anmälningar till polisen i enlighet med de lagar och regler som beskrivs i den juridiska utredningen i bilaga 1. Telefonrådgivarna gav polisen tidpunkterna då personerna ringt till telefonlinjen och sedan har polisen tagit ansvar för att vidta relevanta åtgärder.

Det har inte gjorts någon anmälan om oro för barn till socialnämnden på grund av att det inte funnits några personuppgifter. Inringarna är anonyma när de ringer.

Brükarenkäten på Välj att slutas hemsida

Under pilotprojektet har det funnits ett formulär på Välj att slutas hemsida, där personer som ringt till telefonlinjen kan ge återkoppling på hur de upplevde kontakten under samtalet. Meningen har varit att varje person som ringer ska tillfrågas om de kan gå in på hemsidan och fylla i detta formulär. Detta har dock enbart skett vid ett fåtal samtal. Anledningen är att rådgivarna inte känt sig bekväma med att fråga, utan de har prioriterat att personen ska ringa till behandlingsverksamheten de hänvisat hen till direkt istället, utan att avbrytas med ytterligare en uppgift.

De fyra personer som trots allt har fyllt i formuläret har varit nöjda med den hjälp de fått. Frågan *Hur nöjd är du med samtalet i stort?* fick medelbetyget 4,25 av 5 möjliga. Även frågan *Hur väl tycker du att den som svarade i telefonen förstod din situation?* fick medelbetyget 4,25 av 5. Samtliga skulle rekommendera en annan person att ringa till Välj att sluta och flera fritextkommentarer beskriver att de fått god hjälp och bra bemötande. Inför framtiden bör Välj att sluta utveckla ett system för att få in fler enkäter samt att under en period be om samtycke att få ringa upp och ställa ett antal frågor någon vecka efter samtalet.

Telefonrådgivarnas erfarenheter och medskick

Under våren 2020 samlade Länsstyrelsen in erfarenheter och kunskaper från två av Manscentrum Stockholms telefonrådgivare genom en intervju. En av dessa två är även operativt ansvarig för telefonlinjen. Syftet är att dessa personer, som har samlat på sig kunskap om målgruppen som ringer till telefonlinjen ska få ge sin syn på behovet av Välj att sluta, vad som har fungerat bra och vad som behöver utvecklas m.m. I bilaga 2 finns en närmare beskrivning av hur samtalen kan gå till och i bilaga 3 finns även en skrivelse från styrelsen för Manscentrum Stockholm där de ger sin syn på driften av Välj att sluta under projektiden och hur de ser på att driva den framgent. Telefonrådgivarna nedan sitter inte med i Manscentrums styrelse.

Behovet av Välj att sluta

Telefonrådgivarnas uppfattning är att Välj att sluta-linjen tillgodoser ett behov hos personer med våldsamt beteende. Detta påstående underbyggs med att linjen har haft samtal från dag ett. Trots en relativt snäv budget har pilotprojektet med telefonlinjen lyckats få ganska många personer från en svårmotiverad grupp att ringa, vilket tyder på att det finns ett behov, menar de.

Rådgivarna menar att målgruppen har få ställen att vända sig till med sina svårigheter, och att det därför är viktigt att det finns en lågtröskelverksamhet som Välj att sluta. Problemet med våld i nära relationer är starkt förknippat med skam, vilket gör att det är svårt att prata med till exempel vänner om våldsproblemen. Telefonlinjen fyller därför en stor funktion när det gäller att våga börja öppna upp om sina svårigheter och ta ansvar. Den låga tröskeln med anonymiteten gör att det är lättare att ta tag i sina problem och ringa när motivation uppstår. Motivationsfönstret kan vara kortvarigt, och då är det av stor vikt att det finns en verksamhet som kan ta emot ett samtal direkt.

De som ringer vill prata om sin situation och få information om vilken hjälp som finns att tillgå och vad de ska göra härnäst. De som ringer har oftast inte sökt behandling tidigare och de har sällan googlat för att ta reda på vilken behandling som finns. En del är tveksamma till att söka behandling men kan motiveras under samtalet och tar ofta emot hänvisningen till en behandlingsverksamhet.

Målgruppen våldsutövare: gemensamma drag och behov

Enligt telefonrådgivarna har våldsutövarna som ringer Välj att sluta gemensamt att de är medvetna om att de orsakar lidande för sina partners och, i de fall de har barn, även för dessa. De är ofta trötta på sitt våldsamma

beteende och vill ta tag i situationen och sluta utöva våld. Vid tidpunkten de ringer så har det ofta skett en våldshändelse ganska nyligen, och de befinner sig i någon sorts kris, menar telefonrådgivarna.

Våldsutövarna är ofta män, men även kvinnliga våldsutövare ringer i ganska hög utsträckning. Gruppen våldsutövare är sammansatt av flera undergrupper, till exempel impulsivt situationsbundet våld och mer instrumentellt våld (där våldet är mål- och konsekvensstyrt, och mindre känslöstyrt). Det är en spridning i hur länge personerna har varit våldsamma. Det kan röra sig om allt från att de alldeles nyss utövat sin första våldshandling till att de gjorde det för 10–20 år sedan. Och de ringer ofta vid ett tillfälle då det har skett en våldshändelse ganska nyligen vilket gör att motivationen är hög just då. Det kan ha varit så att man har gått över en gräns och inte känner igen sig själv, vilket väcker obehag.

Telefonrådgivarnas erfarenheter är att de som ringer in har ett behov av att berätta om sina problem och att förstå mer av vad problemen rör sig om. De har även ett behov att få lugna ner sig själva eftersom de ofta är chockade över vad de gjort. De vill prata med någon som kan lyssna och hjälpa utan att fördöma, och de blir ofta väldigt lättade när de märker att de möts med respekt. I stort sett alla har även en önskan om att få tag i någon som de kan börja i behandling hos, menar rådgivarna. Telefonrådgivarna bedömer att de män och kvinnor som ringt beskriver likartade behov av stöd.

Målgrupperna våldsutsatta, närstående och yrkesverksamma

Till de sekundära målgrupperna för Välj att sluta hör bland annat utsatta och anhöriga/närstående. Denna målgrupp ringer också. Främst rör det sig om utsatta kvinnor som undrar var de själva kan få hjälp och då hänvisas de till Kvinnofridslinjen, sin kommun eller annan lämplig verksamhet. Men de kan även ringa för att de vill få reda på behandlingsmöjligheter för sina partners.

När det gäller yrkesverksamma har de inte ringt i så stor utsträckning. Men när de ringer så har det oftast gällt frågor om en klient som de vill hjälpa.

Framgångsfaktorer och utvecklingsbehov

En stor framgångsfaktor är att majoriteten av våldsutövarna som ringer Välj att sluta vill ha, och får också, en hänvisning till en verksamhet som kan erbjuda stöd och behandling. De visar även tacksamhet för samtalet och det bemötande de fått. Erfarenheterna från rådgivarna är dock att hänvisningarna till socialtjänstens verksamheter tas emot med tveksamhet. Socialtjänsten kan enligt rådgivarna ha en negativ klang, och tröskeln blir högre för att ta steget och ringa vidare. Rädslan för att socialtjänsten ska inleda utredning och i slutändan ta barnen ifrån dem finns där.

Det kan emellertid finnas en skillnad i hur olika verksamheterna inom socialtjänsten upplevs. Vissa verksamheter är så kallade öppna verksamheter

där det inte görs någon biståndsbedömning och där dokumentationen slängs efter avslutad samtalsserie, medan andra verksamheter erbjuder ett antal fria samtal innan biståndsbedömningen tar vid.

En utmaning för telefonlinjen är att det ibland inte finns någonstans att hänvisa dem som ringer in. Det händer att det inte finns någon specialiserad verksamhet (med utbildad personal som kan hålla i längre samtalsserier) i närheten av där personen bor. Rådgivarna är av uppfattningen att fler kommuner i landet behöver ha tillgång till sådana verksamheter, eller köpa in dessa tjänster, om telefonlinjen blir nationell. Ett alternativ är även att börja använda Skype- och internetbehandling i större utsträckning än det görs idag.

Något som rådgivarna har funderat på är att öppna upp för ett bredare krisperspektiv istället för att enbart fokusera på våldsutövande. Detta skulle troligtvis leda till att fler ringer och att mer våld upptäcks eftersom det är mindre skambelagt samt lättare att identifiera sig som en person i kris än som en våldsutövare.

Att koppla en typ av lättare behandlingsdel till telefonlinjen är ytterligare något som rådgivarna skulle vilja utveckla. Detta skulle inte ersätta kontakt med en verksamhet, men kan vara bra att ha till hands när det behövs omedelbar hjälp. Ett samarbete med Kriminalvården och det nya behandlingsprogrammet Predov skulle kunna utvecklas för detta syfte. Predov innehåller nämligen en arbetsbok som klienter kan använda sig av efter de slutfört programmet, vilken även skulle kunna användas hos Välj att sluta. Rådgivarna tänker sig även att en chattfunktion bör finnas i framtiden, vilken skulle kunna vara öppen några timmar vissa dagar. Framförallt för att lättare nå en yngre målgrupp.

Något som rådgivarna tycker är viktigt att ha med sig vid en utökning till nationell nivå är att det kan bli en utmaning att nå ut till allmänheten i ett helt land, både med den kommersiella reklamen och via de yrkesverksamma som träffar personer som utövar våld. Det har nämligen varit svårt nog att nå ut till alla kommuner, hälso- och sjukvården, polisen mfl under pilotprojektet i Skåne län och Stockholms län. Hemsidan bör även utvecklas med mer information och berättelser som skapar igenkänning.

Analys och slutsatser

I detta avslutande kapitel analyseras resultaten från Välj att slutas projekttid och slutsatser redovisas.

Det finns ett behov av Välj att sluta

Det finns flera faktorer som tyder på att det finns ett behov av Välj att sluta. En av dessa är att telefonlinjen har haft samtal från dag ett. Från den fjärde februari 2019 fram till och med den sjunde september 2020 hade 935 personer ringt telefonlinjen varav 442 personer som utövat våld. Det rör sig om cirka 50 samtal i månaden, vilket får anses som ett gott resultat givet den korta tiden som telefonlinjen funnits, att den primära målgruppen våldsutövare är svårmotiverad, att det är skamfyllt att erkänna utövande av våld samt att pilotprojektet enbart riktat sig till två län.

Ytterligare belägg för att det finns ett behov av Välj att sluta är att 54 procent av personerna som beskrev att de utövat våld (oavsett hur länge våldet pågått) aldrig hade sökt hjälp för sitt våldsutövande tidigare. När de ringde Välj att sluta var det med andra ord första gången de tog tag i sina våldsproblem. I 44 procent av fallen hade våldet pågått i över tre år utan att dessa personer sökt hjälp. Anledningarna till att personerna inte sökt hjälp förut kan vara flera, och dessa har inte närmare undersökts i projektet, men en av dem kan vara att de inte vetat vart det ska vända sig för att få hjälp. Andra anledningar kan som tidigare nämnts vara att utövande av våld i nära relationer är skamfyllt, att man inte vill erkänna sina problem, har låg motivation och har en rädsla för att kontakta socialtjänsten m.m. Välj att slutas kampanjer och annonser kan dock ha gjort det lättare att hitta hjälpen och tilltalet i kommunikationen kan ha sänkt trösklarna för att söka hjälp. Det finns berättelser från dem som ringt till Välj att sluta som stödjer ovanstående analys, men det behövs mer empiriskt material för att få starkare stöd. I framtiden skulle telefonrådgivarna under en begränsad tidsperiod kunna ställa frågor runt varför inringarna väntat så pass länge innan de sökte hjälp.

Sammantaget tyder ovanstående två argument (att det ringer personer som utövat våld och att Välj att sluta fångar upp personer som aldrig sökt hjälp tidigare) på att det finns ett behov av telefonlinjen.

Kommunikationsinsatserna har nått ut till målgrupperna

Att kommunicera om en helt ny tjänst kräver upprepade exponeringar mot målgruppen och som ger stark igenkänning. Detta dels för att målgruppen ska uppmärksamma telefonlinjen dels för att uppnå legitimitet ("vi litar på

det vi känner igen”). De uppföljningar som gjorts visar att den köpta annonseringen i form av utomhusreklam och reklam i lokaltrafiken har uppnått detta. Denna typ av annonsering bör fortsätta med jämna mellanrum i det fall att telefonlinjen blir nationell. Särskilt viktigt blir detta vid lanseringstillfället. Utöver större kampanjer för synlighet och igenkänning bör det finnas en bas av ständigt rullande annonsering i digitala kanaler. Detta kan öka sannolikheten att en person ser en annons i samband med att hans motivation till att ta tag i sitt våldsamma beteende är hög. Telefonrådgivarna har uppmärksammat att personerna verkar ringa ganska snart efter att en våldshändelse skett.

Ordval och tonalitet är helt avgörande och experter på våldsområdet och behandlare av våldsutövare bör involveras i framtagandet av alla typer av kommunikationsinsatser. För större kampanjer med hög synlighet bör kommunikationen även fortsatt testas på målgruppen, och gärna även på en bred allmänhet, inför lansering.

Vidare går det att dra slutsatsen att intresset för området våld i nära relationer är genomgående högt hos allmänheten – det visar uppföljningen av de samlade kommunikationsinsatserna. Det krävs dock relativt mycket utrymme för att prata om frågorna på ett nyanserat sätt, speciellt när det gäller våldsförebyggande. Därför är det också viktigt med mediasamarbeten och PR-aktiviteter som syftar till genomslag i dagspress/TV/radio för att kunna ge en god bild av det förebyggande arbetet.

Välj att sluta har nått rätt målgrupp: personer som främst utövar psykiskt våld mot en partner

Resultaten visar tydligt att Välj att sluta lyckats nå ut till den målgrupp som främst uppgett att de utövat psykiskt våld mot en partner. Att gripa in så tidigt som möjligt i våldsprocessen, innan våldet eskalerat ytterligare, har varit ett mål för projektet. 79 procent av samtalen handlade om psykiskt våld, ibland i kombination med någon annan våldstyp, men oftast ensamt. Det är även det psykiska våldet som varit huvudfokus i kommunikationen ut mot allmänheten, eftersom detta våld i stort sett alltid existerar innan våldet går över till att bli fysiskt. Tanken bakom detta är att det troligen är lättare att få denna del av målgruppen att söka hjälp, samtidigt som det inte utesluter de delar av målgruppen som använder andra typer av våld.

Erfarenhet från behandlare av våldsutövare visar dock att det brukar komma fram mer våld en tid in i behandlingen än det gör vid det första samtalet. Det kan bero på att personerna först efter ett tag förstår att även till exempel psykiskt våld kan klassas som våld utifrån den våldsdefinition som presenteras under samtalen.³² Det kan också vara så att man det är mer skamfullt och svårt att ta upp det fysiska och sexuella våldet, och att man vågar göra det först längre fram i behandlingen. Trots detta har 42 procent av

³² Muntlig källa: Intervju med Pelle Holm, fd behandlare vid ATV Nacka 200922.

våldsutövarna uppgett att de utövat fysiskt våld. Telefonrådgivarnas har dock sällan kategoriserat det fysiska eller psykiska våldet som grovt. Det verkar med andra ord vara så att de personer som utövar grovt, systematiskt och upprepat våld inte söker till Välj att sluta. Erfarenheter från behandlare av våldsutövare pekar också på att denna målgrupp, som står för grovt våld, är svåra att nå.³³

Även om Välj att sluta redan når den målgrupp som den är avsedd att nå, så har projektgruppen funderat över om ingången till telefonlinjen skulle kunna breddas och öppna upp för ett krisperspektiv istället för att enbart fokusera på våldsutövande. Detta skulle troligtvis leda till att fler ringer och att mer våld upptäcks eftersom det är mindre skambelagt samt lättare att identifiera sig som en person i kris än som en våldsutövare. Organisationen Respect i Storbritannien har två telefonlinjer, en för våldsutövare och en som kallas Men's advice line. Via den senare linjen får de in betydligt fler samtal och kan upptäcka både våldsutsatthet och våldsutövande.

Även kvinnor som utövar våld i nära relationer är i behov av stöd och behandling

Resultaten visar att 75 procent män, 24 procent kvinnor och en person med annan könsidentitet har ringt Välj att sluta för att prata om sitt våldsamma beteende. Majoriteten av de som ringde var alltså män, vilket också var ett förväntat resultat utifrån hur könsfördelningen ser ut i bland annat kriminalstatistiken.³⁴ Misstankestatistiken från Brottsförebyggande rådet (BRÅ) för misshandel inom parrelationer visar att 84 procent av de 7449 misstänkta personerna 2019 var män och 16 procent kvinnor.³⁵ Den relativt stora andelen kvinnor som ringt Välj att sluta kan verka överraskande utifrån vad som vanligtvis lyfts fram i exempelvis samhällsdebatten, politiken, och även till stor del inom forskningen; nämligen mäns våld mot kvinnor.³⁶ Likaså resultatet att kvinnorna i Välj att slutas material i högre grad än männen uppgett att de utövat fysiskt våld (51 procent i jämförelse med 39 procent).

Det finns forskning som pekar på att kvinnors utövande av våld i relationer kan röra sig om självförsvar eller så kallat motvåld.³⁷ Rådgivarna vid

³³ Muntlig källa: Deltagare vid seminarium för behandlare av våldsutövare vid Länsstyrelsen Stockholm 191017.

³⁴ Brottsförebyggande rådet. Misstänkta personer. <https://www.bra.se/statistik/statistik-utifran-brottstyper/vald-i-nara-relationer.html#Misstankta> (200922)

³⁵ Ibid.

³⁶ Hellgren, Louise, Andersson, Hanna, Burcar, Veronika. Du kan ju inte bli slagen av en tjej liksom – en studie av män som utsatts för våld i nära relationer. Socialvetenskaplig tidskrift, Nr 1. 2015:95; Hines, Denise A. Douglas, Emily M. Women's Use of Intimate Partner Violence against Men: Prevalence, Implications, and Consequences. Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma, Volume 18. Issue 6, 2009: 572-586; Skr. 2016/17:10

³⁷ Bair-Merritt, Megan H. Crowne Shea, Sarah. Thomson, Darcy A. Sibinga, Erica. Trent, Maria. Campbell, Jacquelyn. Why Do Women Use Intimate Partner Violence? A Systematic Review of Women's Motivations. Trauma Violence and Abuse. nr 11, 2010: 178-189; Swan, Suzanne C. Gambone, Laura J. Caldwell, Jennifer E. Sullivan, Tami P. Snow, David L. A Review of Research on Women's Use of Violence With Male Intimate Partners. Violence and Victims. Vol 23. Issue 3. 2008: 301-314; Hester, Marianne. Portrayal of Women as Intimate Partner Domestic Violence Perpetrators. Violence Against Women. Volume18. Issue 9. 2012:1067–1082.

telefonlinjen ställer därför extra frågor till de kvinnor som ringer in och berättar om sitt våldsamma beteende för att försöka avgöra om det rör sig om att de är primära våldsutövare eller reagerar på våld de utsatts för. Rådgivarnas bedömningar är att de kvinnor som ringt Välj att sluta i majoriteten av fallen har beskrivit att de var de som initierade våldet och alltså inte använt våld i självförsvar.

Mot bakgrund av detta så verkar det vara så att Välj att sluta har nått ut till kvinnor som själva är ”primära” utövare av våld, och som tidigare kanske inte vetat vart de ska vända sig för att få hjälp. Det kan vara så att mörkertalet har blottats. Traditionellt sett har verksamheter för våldsutövare riktat sig till män, och verksamheter för våldsutsatta till kvinnor, så det kan ha varit så att kvinnor känt sig vilsna och inte hittat någon självklar verksamhet att kontakta.³⁸ Genom att Välj att slutas annonser har fokuserat på det psykiska våldet samt haft en kvinna på en av annonserna kan kvinnorna på ett mer direkt sätt ha känt sig välkomna och/eller uppmanade att ringa än tidigare. Det kan även vara så att det språkval som Välj att sluta använt (till exempel ”telefonlinjen för dig som riskerar att skada den du älskar”) tilltalar till kvinnor. Det finns några kvinnor som uppgett liknande tankar i materialet, men det är en fråga för framtiden att undersöka om denna analys stämmer empiriskt.

När det gäller resultatet att kvinnorna i materialet uppgett att de utövat mer fysiskt våld än männen så skulle en tolkning kunna vara detta inte stämmer, utan att det istället beror på att de är mer hjälpsökande³⁹ än männen, och därmed mer vana vid att ärligt berätta om det våld de utövat. Men tolkningen behöver utforskas närmare.

Utifrån Välj att slutas resultat går det sammanfattningsvis att dra slutsatsen att det även finns kvinnor som behöver hjälp att förändra sitt våldsbeteende. Detta bör finnas med vid utformandet av behandlingsinsatser och utåtriktade kommunikationsinsatser på området våld i nära relationer. På individnivå är det viktigt att varje person, oavsett könstillhörighet, sexuell läggning, etnicitet, ålder eller funktionsvariation får den hjälp och stöd hen behöver för att sluta utöva våld.

Välj att sluta kan bli bättre på att nå yngre personer samt hbtq-personer

En mycket förenklad beskrivning av den typiska inringaren skulle kunna vara att det är en heterosexuell man i 35-årsåldern, född i Sverige, som ofta har barn i sjuårsåldern. Det verkar även som om Välj att sluta når personer

³⁸ Se även Hines, Denise A. Douglas, Emily M. Women's Use of Intimate Partner Violence against Men: Prevalence, Implications, and Consequences. Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma, Volume 18. Issue 6, 2009: 572–586 och Hellgren, Louise, Andersson, Hanna. Burcar, Veronika. Du kan ju inte bli slagen av en tjej liksom – en studie av män som utsatts för våld i nära relationer. Socialvetenskaplig tidskrift, Nr 1. 2015:95.

³⁹ Detta är fallet vad gäller psykisk ohälsa, vilket skulle kunna gälla även för våldsutövande. Källa: Centrum för epidemiologi och samhällsmedicin. <https://www.folkhalsoguiden.se/globalassets/verksamheter/forskning-och-utveckling/centrum-for-epidemiologi-och-samhallsmedicin/folkhalsoguiden/rapporter-och-faktablad/fler-kvinnor-an-man-vardas-for-psykisk-ohalsa-faktablad-2017.2.pdf> (200922)

som är födda i ett annat land än Sverige i ganska hög utsträckning. Dryga 17 procent av samtalen kom från denna målgrupp, vilket kan jämföras med andelen utrikesfödda i hela Sverige – 19,6 procent.⁴⁰

Två grupper som Välj att sluta har haft svårare att nå är yngre personer (18–25 år) samt hbtq-personer. Vad gäller de yngre personerna är det möjligt att dessa hellre skulle höra av sig om Välj att sluta hade en chattfunktion. Om telefonlinjen blir nationell ska förutsättningarna för en sådan funktion utredas. När det gäller hbtq-personer så har Välj att sluta en annons som tydligt visar att det rör sig om ett homosexuellt förhållande. Det är dock troligt att Välj att sluta måste bli ännu tydligare (till exempel på hemsidan) med sitt budskap om att alla, oavsett könstillhörighet och sexuell läggning är välkomna att ringa.

Inringarna hänvisas vidare men når hänvisningarna fram?

Resultaten visar att en stor del av dem som utövat våld (79 procent) hänvisas vidare till en verksamhet som arbetar med personer som utövar våld, medan övriga personer fick en hänvisning till andra instanser som bedömts lämpligare i ett första steg. Svårigheten för projektet har varit att få vetskap om att hänvisningarna nått fram. Resultaten tyder dock på att Manscentrum Stockholm har lätt att få in hänvisningarna (alternativt att de har frågat alla klienter noggrannare om de ringt Välj att sluta på grund av att de är operativt ansvariga för telefonlinjen). En av flera anledningar till detta kan vara att Manscentrum inte är kopplade till socialtjänsten, utan är en ideell stiftelse. Trots att även Manscentrum har skyldighet att anmäla barn som far illa till socialnämnden så verkar inringarnas rädsla vara betydligt större för att detta ska ske vid kontakt med socialtjänsten. Erfarenheter från själva telefonsamtalen och från den statistik som samlats in pekar på att det är en högre tröskel att vända sig till socialtjänsten. Om telefonlinjen blir nationell går det förhoppningsvis att få empiri som tydligare visar om det är någon skillnad för inringarna att vända sig till en öppen verksamhet inom socialtjänsten eller till den del av socialtjänsten som arbetar med biståndsbeslut. Trots att vi inte idag vet exakt hur stor andel av hänvisningar som gått fram, så är det viktigt att betona att telefonsamtalet i sig kan göra skillnad och öka motivationen, och att personen i och med samtalet kan ha tagit ett steg i rätt riktning för att förändra sitt beteende. Ett samordnat tillvägagångssätt där verksamheterna för våldsutövare ser telefonlinjen som en tillgång och vice versa är viktigt. Detta betonar Respect Phoneline i Storbritannien. Respect menar också att telefonlinjen kan öppna ett fönster av möjligheter för den som utövar våld, där hen kan förstå sin situation bättre och uppmuntras att ta nästa steg. Det är då av stor vikt att det finns verksamheter med god kvalitet att vända sig till efter det första samtalet. En slutsats blir därmed, att om telefonlinjen blir nationell, så bör ett tydligt och enkelt system upprättas som

⁴⁰ Statistiska centralbyrån. Utrikes födda i Sverige. <https://www.scb.se/hitta-statistik/sverige-i-siffror/manniskorna-i-sverige/utrikes-fodda/> (200922)

gör att verksamheterna i Sverige regelbundet kan återrapportera hur många klienter som kommit till dem via Vålj att sluta.

Det behövs fler verksamheter för våldsutövare

Det har blivit påtagligt att det finns för få verksamheter för personer som utövar våld även i de storstadslän som varit med i pilotprojektet. Speciellt i Skåne län där 12 kommuner saknar mottagningar för målgruppen. I början av 2019 lades Kriscentrum i Tomelilla ner, vilket samlade Skånes sydöstra kommuner. Vålj att sluta har även nåtts av information om ekonomiska neddragningar inom socialtjänsten i några andra skånska kommuner, vilket även det lett till oro för dem som arbetar med våldsutövare där.

Inför en utökning till nationell nivå är det viktigt att skapa incitament för att öka antalet behandlingsverksamheter i landet, inte minst för att det finns ännu färre verksamheter i mindre län. Ett lagändringsförslag, där socialtjänsten får ett tydligt ansvar för målgruppen våldsutövare skulle kunna vara ett sådant⁴¹. Det är i linje med detta förslag välkommet att regeringen i början av september 2020 gick ut med ett pressmeddelande som tog upp att ansvaret för insatser till våldsutövare utanför Kriminalvården är otydligt, och att arbetet med återfall i våld i nära relationer varit eftersatt i flera delar av landet. Regeringen påannonserade att de kommer öka det generella statsbidraget till kommunerna med 30 miljoner kronor under 2021 och 60 miljoner kronor per år från och med 2022⁴². Dessa extra resurser kan användas för öka tillgängligheten av behandlingsinsatser för att få personer som utövar våld mot närstående att förändra sitt beteende.

En viktig lärdom av pilotverksamheten med telefonlinjen är med andra ord att det behövs fler specialiserade verksamheter för våldsutövare att kunna hänvisa till. Som komplement till behandlingsverksamheter föreslås utvecklandet av internetbehandling och behandling via Skype/Zoom/Teams.

Behovet av ett kunskapscentrum är stort

Under projektets gång har Länsstyrelsen Stockholm och Manscentrum diskuterat behovet av ett kunskapscentrum som tar ett helhetsgrepp om våldsutövarfrågan. Det är påtagligt att det behövs ett sådant, som håller ihop frågan över landet, ackrediterar verksamheter för våldsutövare, bedriver forskning, erbjuder utbildning m.m. Telefonlinjen bör i framtiden vara knuten till ett sådant centrum, antingen samlokaliserat eller i en närliggande lokal så att regelbundna möten kan hållas. Telefonlinjens uppbyggnad har under pilotprojektet varit fördelad på flera olika organisationer: Länsstyrelsen, stiftelsen Manscentrum Stockholm, Socialstyrelsen, Prime

⁴¹ Därmed inte sagt att socialtjänsten själv måste utföra förändringsarbete/behandling, utan det skulle också kunna innebära att man anlitar andra verksamheter för detta.

⁴² Pressmeddelande från regeringen 200911. Långsiktiga satsningar i regeringens politik mot våld i nära relationer. <https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2020/09/langsiktiga-satsningar-i-regeringens-politik-mot-vald-i-nara-relationer/> (200922)

och Nowa. Organiseringen har fungerat bra, men ibland har den upplevts splittrad bland annat på grund av att alla varit placerade i olika lokaler.

Att ha en telefonlinje knuten till ett kunskapscentrum kan vara ett framgångsrikt koncept. I Storbritannien startade telefonlinjen Respect phonline för drygt 15 år sedan. Efter ett antal år påbörjades en utbyggnad som kan liknas vid ett kunskapscentrum runt telefonlinjen. Respect har bland annat utvecklat riktlinjer för vad ett program för våldsutövare ska innehålla för att kunna ackrediteras och utbildar även yrkesverksamma i hur arbete gentemot våldsutövare kan bedrivas.

Arbetet för att öka kännedomen hos yrkesverksamma måste fortsätta

Arbetet med att nå ut med information till yrkesverksamma inom kommuner/socialtjänst, hälso- och sjukvården, polis, kriminalvården, ideella föreningar med mera startade nästan ett år innan telefonlinjen lanserades, under våren 2018, och har sedan pågått kontinuerligt. Det är svårt att veta hur stor kännedomen om Väj att sluta är utanför de grupper av personer som fått information skriftligt eller muntligt. De skriftliga (via mejl) utskicken har dock skickats ut brett och vid upprepade tillfällen i både Stockholms och Skåne län.

Det krävs långsiktigt arbete tills detta läge uppnås, men antal beställningar av material (totalt 628 stycken) tyder på att kännedomen om Väj att sluta framförallt finns inom Stockholms län och Skåne läns kommuner/socialtjänst, men även hos en hel del aktörer inom Region Stockholm och Region Skåne (hälso- och sjukvården).

När det gäller hälso- och sjukvården (Region Skåne och Region Stockholm) på strategisk nivå, så har dessa organisationer haft lite olika inställning till hur de ville förhålla sig till Väj att sluta. Region Stockholm har upprepade gånger lagt ut information på Vårdgivarguiden samt 1177 och har även kört en egen liten film i sociala medier. Region Skåne lade också till en början ut information på Vårdgivarguiden, men tog tidigt ett beslut om att från central nivå inte aktivt sprida Väj att sluta förrän telefonlinjen blivit permanentad. Argumentet att inte sprida information var att det fanns en risk att telefonlinjen skulle få läggas ner efter pilotprojektet.

Länsstyrelsens utvecklingsledare bör ha en nyckelroll i att fortsätta sprida information till yrkesverksamma i sina län. Detta eftersom de har överblick över myndigheter och organisationer i länen.

Länsstyrelsens roll framgent

Länsstyrelsen i Stockholms län är positivt inställd till att fortsätta utveckla Väj att sluta även framgent. Den kunskap och erfarenhet som erhållits under pilotverksamheten är en god grund att stå på om telefonlinjen blir nationell. Via länsstyrelsernas nätverk för uppdraget Mäns våld mot kvinnor har Väj

att sluta en plattform för att nå ut nationellt via de utvecklingsledare som deltar där. De har kunskap om de län de arbetar i och har struktur på plats för att förankra Välj att sluta i sina län.

Slutsatser i korthet och utmaningar inför framtiden

Nedan följer några av de viktigaste slutsatserna i projektet samt några utmaningar inför en eventuell utökning till nationell nivå:

- Det finns ett behov av Välj att sluta i pilotlänen Skåne och Stockholm, vilket tyder på att det även finns det i övriga landet. 442 personer av totalt 935 som ringt telefonlinjen beskrev att de utövade våld och i hälften av dessa fall hade personerna aldrig sökt hjälp för sitt våldsutövande tidigare. Även övriga målgrupper (yrkesverksamma, våldsutsatta och närstående mfl) ringer.
- Välj att sluta har uppnått målet med att få personer som främst utövade psykiskt våld att ringa (79 procent av samtalen). Att gripa in så tidigt som möjligt i våldsspiralen så att personerna får stöd innan våldet eskalerat är viktigt.
- Samtalen visar att även kvinnor har behov av att få stöd för att förändra sitt våldsamma beteende, och att de verksamheter som tar emot hänvisningarna från Välj att sluta kan behöva anpassa sig efter detta. På individnivå är det viktigt att varje person, oavsett könstillhörighet, sexuell läggning, etnicitet, ålder eller funktionsvariation får den hjälp och stöd hen behöver för att sluta utöva våld.
- Inför en utökning av Välj att sluta till nationell nivå finns det ett behov av fler behandlingsverksamheter att hänvisa till samt av en tydligare hemvist för telefonlinjen. En lagstiftning som förtydligar socialtjänstens ansvar för målgruppen, skapandet av ett kunskapscentrum för området våldsutövare i nära relationer, samt utökade resurser för att starta fler behandlingsverksamheter kan bidra till detta.
- Kommunikationen ut mot allmänheten samt myndigheter och organisationer har prioriterats under projektiden och måste prioriteras än mer om Välj att sluta blir nationell. Det är svårt att nå ut genom bruset av information i dagens samhälle. Kommunikationen ut mot allmänheten kan även få som bieffekt att fler vågar prata om våldsutsatthet och våldsutövande; att tabu minskar. Kommunikationsarbete är dock kostsamt. Länsstyrelsen har lagt till 2,2 miljoner från andra medel utöver de medel som kunde avsättas till kommunikationsinsatser från Socialstyrelsens statsbidrag (cirka tre miljoner för hela projektiden). Om telefonlinjen blir nationell bör detta tas i åtanke.
- För att få in fler samtal och upptäcka mer våld skulle Välj att sluta i framtiden inrikta sig på att även ta emot samtal från människor i kris/relationskris istället för att enbart fokusera på våldsutövande.

- Utvecklandet av internet- och Skype/Zoom/Teamsbehandling för våldsamma personer (där säkerheten för de utsatta är kartlagd) skulle kunna komplettera och avhjälpa den brist på behandlingsinsatser som råder i Sverige.

Slutord

Välj att sluta har uppnått goda resultat under den korta projekttiden.

Pilotprojektet har visat att det kan ta nästa steg och bli en permanent verksamhet med nationell täckning. Varje person som ringt och som sedan gått vidare till att få mer långsiktig behandling är ett steg i rätt riktning för att minska våldet i nära relationer. Om insatser till våldsutsatta och barn kombineras med insatser till våldsutövare ökar chansen för att våldet ska upphöra.

Projektet har genererat unik information om personer som utövar våld i nära relationer och på så sätt adderat till den relativt sparsamma kunskap vi har om den målgrupp som utövar våld men som inte är frihetsberövade. Det har dock blivit påtagligt att det behövs ett större och tydligare grepp om våldsutövarfrågan i Sverige. En telefonlinje räcker inte för att driva på kommuner och regioner och ideella att starta upp nya verksamheter för behandling.

Referenslista:

Litteratur:

Bair-Merritt, Megan H. Crowne Shea, Sarah. Thomson, Darcy A. Sibinga, Erica. Trent, Maria. Campbell, Jacquelyn. *Why Do Women Use Intimate Partner Violence? A Systematic Review of Women's Motivations*. Trauma Violence and Abuse. nr 11, 2010: 178-189.

Brottsförebyggande rådet. *Våld mot kvinnor och män i nära relationer. Våldets karaktär och offrens erfarenheter av kontakter med rättsväsendet*. Rapport 2009:12.

Brottsförebyggande rådet. *Brott i nära relationer. En nationell kartläggning*. Rapport 2014:8.

Brottsförebyggande rådet. *Nationella trygghetsundersökningen 2014. Om utsatthet, otrygghet och förtroende*. Rapport 2015:1.

Hellgren, Louise, Andersson, Hanna. Burcar, Veronika. *Du kan ju inte bli slagen av en tjej liksom – en studie av män som utsatts för våld i nära relationer*. Socialvetenskaplig tidskrift, Nr 1. 2015.

Hester, Marianne. *Portrayal of Women as Intimate Partner Domestic Violence Perpetrators*. Violence Against Women. Volume 18. Issue 9. 2012:1067–1082

Hines, Denise A. Douglas, Emily M. *Women's Use of Intimate Partner Violence against Men: Prevalence, Implications, and Consequences*. Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma, Volume 18. Issue 6, 2009: 572-586

Isdal, Per. *Meningen med våld*. Upplaga 2. Stockholm: Gothia Fortbildning AB. 2017.

Länsstyrelsen Stockholm. *Nationell telefonlinje för våldsutövare – en utredning av förutsättningar*, Rapport 2017:6.

Nybergh, Lotta. Taft, Charles. Enander, Viveka. Krantz, Gunilla. *Self-reported exposure to intimate partner violence among women and men in Sweden: results from a population-based survey*. BMC Public Health volume 13, Article number: 845. 2013.

Regeringens skrivelse. Skr. 2007/08:39. *Handlingsplan för att bekämpa mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer*.

S2017/07420/JÄM. *Regionalt uppdrag att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor*.

Skr. 2016/17:10. *En nationell strategi för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor*. Diarienummer: Utdrag (kap 5) ur Mål makt och myndighet – feministisk politik för en jämställd framtid.

S2018/01460/FS. Ändring av regleringsbrev för budgetår 2018 avseende Socialstyrelsen

Socialstyrelsen. *Manual för FREDAS Standardiserade bedömningsmetoder för socialtjänstens arbete mot våld i nära relationer*. 2014.

Socialstyrelsen. *Partnerkontakt: Säkerhetsarbete med våldsutsatta personer när våldsutövaren går i behandling. En studie av en försöksverksamhet.* Stockholm, Socialstyrelsen. 2015.

SOU 2014:49. *Våld i nära relationer – en folkhälsofråga.*

SOU 2018:37. *Att bryta ett våldsamt beteende – återfallsförebyggande insatser för män som utsätter närstående för våld.*

Swan, Suzanne C. Gambone, Laura J. Caldwell, Jennifer E. Sullivan, Tami P. Snow, David L. *A Review of Research on Women's Use of Violence With Male Intimate Partners.* Violence and Victims. Vol 23. Issue 3. 2008: 301-314.

Länkar:

Brottsförebyggande rådet. Statistik utifrån brottstyper. Våld i nära relationer. <https://www.bra.se/statistik/statistik-utifran-brottstyper/vald-i-nara-relationer.html> (200922)

Brottsförebyggande rådet. Kriminalstatistik 2019, Misstänkta personer <https://www.bra.se/statistik/statistik-utifran-brottstyper/vald-i-nara-relationer.html#Misstankta> (200922)

Centrum för epidemiologi och samhällsmedicin. Väsentligt fler kvinnor än män vårdas för psykisk ohälsa i Stockholms läns landsting. Faktablad 2017:2. <https://www.folkhalsoguiden.se/globalassets/verksamheter/forskning-och-utveckling/centrum-for-epidemiologi-och-samhallsmedicin/folkhalsoguiden/rapporter-och-faktablad/fluor-kvinnor-an-man-vardas-for-psykisk-ohalsa-faktablad-2017.2.pdf> (200922)

Nationellt centrum för kvinnofrid. Kunskapsbanken. Våld i nära relationer. <https://nck.uu.se/kunskapsbanken/amnesguider/vald-i-nara-relationer/vald-i-nara-relationer/> (200922)

Nationellt centrum för kvinnofrid. Kunskapsbanken. Våldets uttryck och mekanismer. <https://www.nck.uu.se/kunskapsbanken/amnesguider/vald-i-nara-relationer/valdets-uttryck-och-mekanismer/> (200922)

Regeringen, pressmeddelande. Långsiktiga satsningar i regeringens politik mot våld i nära relationer. <https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2020/09/langsiktiga-satsningar-i-regeringens-politik-mot-vald-i-nara-relationer/> (200922)

Socialstyrelsen. Våld i nära relationer. <https://www.socialstyrelsen.se/stod-i-arbetet/vald-och-brott/vald-i-nara-relationer/> (200922)

Statistiska centralbyrån. Utrikes födda i Sverige. <https://www.scb.se/hitta-statistik/sverige-i-siffror/manniskorna-i-sverige/utrikes-fodda/> (200922)

Vårdgivarguiden. Stockholms läns landsting. Vad är våld i nära relationer? <https://vardgivarguiden.se/kunskapsstod/vardriktlinjer/vald-i-nara-relationer/vad-ar-vald-i-nara-relationer/> (200922)

Muntliga källor:

Deltagare vid seminarium för behandlare av våldsutövare vid Länsstyrelsen Stockholm 191017.

Intervjuer med Respect phoneline, Preventell och Kvinnofridslinjen

Intervju med Ulf Calvert och Johan Hildén. Telefonrådgivare vid Välj att sluta. 200306.

Intervju med Pelle Holm, fd behandlare vid ATV Nacka. 200922.

Bilaga 1

Förutsättningar för personal som arbetar vid en anonym telefonlinje som drivs av en privat enskild vårdgivare att bryta tystnadsplikten/sekretessen och kontakta socialtjänsten, polisen eller annan myndighet

Bakgrund

Länsstyrelsen i Stockholms län har under en period av två och ett halvt år, slutit ett avtal med den ideella stiftelsen Manscentrum (MC) om att stiftelsen ska agera operativ utförare i ett pilotprojekt med en telefonlinje för våldsutövare – Välj att sluta.

En telefonlinje som riktar sig till målgruppen våldsutövare kan rendera samtal av allvarlig karaktär. Det kan till exempel röra sig om att en person som ringer in avslöjar att hen är i begrepp att begå ett allvarligt brott, att information om att ett barn far illa kommer fram eller att andra liknande situationer uppstår.

En grundförutsättning för telefonlinjen är att den är anonym. Ingen som ringer in behöver uppge några personuppgifter för att få stöd eller hjälp. Den anonymiteten bryts gentemot personalen vid telefonlinjen om personen som ringer själv uppger uppgifter som identifierar personen, till exempel uppger sitt namn, telefonnummer eller någon annan uppgift som kan identifiera personen.

Något som behöver utredas är alltså hur personalen i telefonlinjen kan göra när en personuppgift avslöjats av den som ringer (men där personen litar på att den inte förs vidare), och man exempelvis får reda på att barn i familjen far illa eller att det pågår eller planeras ett allvarligt brott.

Två exempel:

När ett barn misstänks fara illa: Kan personalen ringa socialnämnden utan samtycke från personen då och lämna över de personuppgifter de fått in?

När det pågår eller planeras ett allvarligt brott: Kan personalen ringa polisen och både uppge de personuppgifter de fått samt säga vilken tid samtalet inkom så att polisen (om de bedömer att något måste göras) kan spåra samtalet?

Svar

Frågan berör anmälningsskyldigheten i 14 kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453), SoL, i förhållande till den tystnadsplikt som följer av 6 kap. 12 och 16 §§ patientsäkerhetslagen (2010:659), PSL.

MC är en ideell stiftelse som har fått i uppdrag av Länsstyrelsen i Stockholm att agera operativ utförare i pilotprojektet med en telefonlinje för våldsutövare. MC erbjuder i sin ordinarie verksamhet samtalshjälp och samtliga behandlare på MC är legitimerade psykologer eller legitimerade psykoterapeuter som arbetar enligt hälso- och sjukvårdslagen (2017:30), HSL. I det nu aktuella projektet bemannas telefonlinjen dock inte av legitimerad personal.

Hälso- och sjukvård

I 2 kap. 1 § första stycket första punkten i HSL definieras vad som i princip ska räknas som hälso- och sjukvård, nämligen “åtgärder för att medicinskt förebygga, utreda och behandla sjukdomar och skador”. Begreppet hälso- och sjukvård omfattar alltså såväl de sjukdomsförebyggande åtgärderna som den egentliga sjukvården. Med sådana insatser som innebär att medicinskt förebygga sjukdomar och skador avses enligt tidigare förarbeten både miljöinriktade och individinriktade åtgärder. I fråga om de miljöinriktade åtgärderna hade det föredragande statsrådet i anslutning till tillkomsten av äldre HSL främst fäst sig vid landstingens arbete på detta område (prop. 1981/82:97 s. 110 f.):

Landstingskommunernas miljöinriktade åtgärder kan innefatta insatser för att fastställa hur kemiska, biologiska, fysiska, sociala och psykologiska faktorer inverkar på befolkningens hälsotillstånd, liksom hur levnadsvanorna påverkar hälsotillståndet. Landstingskommunerna bör ta till vara och utnyttja den information om risker i människornas livsmiljö som observeras i hälso- och sjukvårdsarbetet.

Hälso- och sjukvården – då särskilt landstingskommunernas – kan med sina kunskaper om miljöfaktorernas betydelse för människors hälsa och välbefinnande bidra med underlag för planeringen inom andra samhällsfaktorer.

Syftet med främst hälso- och sjukvårdens medverkan i samhällsplaneringen är att dels främja aktuella skade- och sjukdomsförebyggande åtgärder inom andra delar av samhället än hälso- och sjukvården, dels medverka i att skapa samhällsmiljöer som främjar människornas fysiska, psykiska och sociala behov i vid bemärkelse.

Landstingskommunernas medverkan i samhällsplaneringen förutsätter således samarbete med de kommunala organ som har det direkta ansvaret för utvecklingen inom andra samhällssektorer. Samarbetet med företags- hälsovården är av central betydelse. Landstingskommunerna har i dessa frågor att samarbeta med berörda regionala och centrala myndigheter och organisationer.

Termen “medicinskt” förebyggande åtgärder har valts för att klart skilja den preventiva verksamhet som avses i äldre och nya hälso- och sjukvårdslagen från den som regleras genom socialtjänstlagen. Hälso- och sjukvård som begrepp ska alltså inte ges en alltför vid tolkning.

Till hälso- och sjukvården hör också omvårdnad. Begreppet har ansetts svårdefinierat. Ett försök till definition, som ofta citeras, kommer från den amerikanska sjuksköterskan Virginia Henderson (1955) och har av Medicinska forskningsrådet formulerats på följande sätt (1982):

Omvårdnad innebär att tillgodose allmänmänskliga och personliga behov och att därvid tillvarata individens egna resurser för att bevara eller återvinna optimal hälsa liksom att tillgodose behov av vård i livets slutskede. Omvårdnad sammanfaller delvis med och utgör ett komplement till medicinsk vård, beaktande såväl psykiska som sociala och kulturella aspekter.

Prioriteringsutredningen har i betänkandet ”Vårdens svåra val” anslutit sig till en liknande definition av begreppet omvårdnad (se SOU 1995:5 s. 20):

Omvårdnad är att tillgodose allmänmänskliga och personliga behov; både kroppsliga behov som näringstillförsel, hygien, sömn och vila och psykosociala och kulturella behov som trygghet, gemenskap, uppskattning och självkänsla. Omvårdnad går som en röd tråd genom all vård och utgör ett komplement till behandling.

Den verksamhet som bedrivs på MC får enligt min mening klassas som hälso- och sjukvård. Det samtalsstöd som erbjuds i den reguljära verksamheten får enligt min mening anses falla in under terapi. Den aktuella verksamheten på telefonlinjen kan således anses bedriven inom hälso- och sjukvårdens regi.

Hälso- och sjukvårdspersonal

Nästa fråga som måste besvaras är vilken status de personer som bemannar telefonlinjen har.

Av 1 kap. 4 § PSL framgår bland annat följande.

4 § Med hälso- och sjukvårdspersonal avses i denna lag

1. den som har legitimation för ett yrke inom hälso- och sjukvården,
2. personal som är verksam vid sjukhus och andra vårdinrättningar och som medverkar i hälso- och sjukvård av patienter,
3. den som i annat fall vid hälso- och sjukvård av patienter biträder en legitimerad yrkesutövare,
4. apotekspersonal som tillverkar eller expedierar läkemedel eller lämnar råd och upplysningar,
5. personal vid Giftinformationscentralen som lämnar råd och upplysningar, och
6. personal vid larmcentral och sjukvårdsrådgivning som förmedlar hjälp eller lämnar råd och upplysningar till vårdsökande

Den person som driver verksamheten med telefonlinjen är legitimerad psykolog/psykoterapeut och är således genom sin legitimation hälso- och sjukvårdspersonal med stöd av första punkten. Vad gäller de personer som bemannar telefonerna är de inte legitimerad personal. Personerna har utbildning som socionom samt socialpedagog.

Vår bedömning är att andra punkten inte är tillämplig då MC inte kan anses utgöra ett sjukhus eller vårdinrättning, i ordets lexikala betydelse. Detta då patienter inte läggs in på MC. Det kan naturligtvis diskuteras huruvida begreppet vårdinrättning ska tolkas i vid bemärkelse. Det har inte i förarbetena närmare definierats huruvida begreppet ska anses omfatta även öppna vårdenheter så som vårdcentraler o.d. Hälso- och sjukvårdslagen kan dock ge viss ledning. I 2 kap. 4 § anges att ”Med slutna vård avses i denna lag hälso- och sjukvård som ges till en patient som är intagen vid en vårdinrättning”. Motsatsvis är, enligt 2 kap. 5 § HSL, öppenvård sådan vård som inte är slutna. Med andra ord vård som inte innebär att en patient är intagen vid en vårdinrättning.

Inte heller anser vi att punkt tre är tillämplig då samtalen hanteras av personalen självständigt. Jag anser inte att personalen kan anses biträda en legitimerad yrkesutövare även med beaktande av att ansvarig psykolog/psykoterapeut har möjlighet till medlyssning.

Det kan diskuteras om personalen på telefonlinjen ska anses tillhöra punkt sex. Det är dock vår mening att den typ av rådgivning som lämnas via telefonlinjen inte kan anses utgöra sjukvårdsrådgivning. Det är därför vår mening att personalen som bemannar telefonlinjen inte kan anses falla in under definitionen för hälso- och sjukvårdspersonal.

Tystnadsplikt

Tystnadsplikt och sekretess i vården regleras i två olika lagar beroende på om verksamheten är allmän (offentlig) eller enskild (privat). För allmän verksamhet gäller offentlighets- och sekretesslagen (2009:400), OSL. Det finns också en förordning kopplad till OSL, offentlighets- och sekretessförordningen (2009:641), OSF.

För enskild verksamhet gäller 6 kap. 12— §§ PSL. I PSL finns också bestämmelser i 6 kap. 15 § som gäller för all vård, både allmän och enskild. Även om reglerna ser olika ut för allmän och enskild verksamhet ska det i princip inte vara någon skillnad på integritetsskyddet.

MC är inte en offentlig aktör. Länsstyrelsen kan inte heller anses utöva ett rättsligt bestämmande inflytande över MC enligt 2 kap. 3 § OSL. MC ska därför inte jämföras med en myndighet. Det är således reglerna i patient-säkerhetslagen som är tillämpliga på verksamheten.

För hälso- och sjukvårdspersonal, i detta fall den ansvarige psykologen/psykoterapeuten, följer tystnadsplikten av 6 kap. 12 § PSL. För övrig personal följer tystnadsplikten istället av 6 kap. 16 § PSL. Bestämmelserna är i stort sett

likalydande. Detta för att personer som vänder sig till vården ska kunna känna förtroende för den personal man möter, oavsett yrkesroll. Förtroendet är viktigt för att personer ska känna sig trygga och våga prata öppet om de besvär eller symtom de har och på så sätt få den vård de behöver. Därför omfattas alla som arbetar inom hälso- och sjukvården av tystnadsplikt.

Tystnadsplikten är, för icke legitimerad personal, uttryckt som att de inte obehörigen får röja vad han eller hon fått veta om en enskilds hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden. Tanken är att tystnadsplikten ska motsvara det sekretesskydd den enskilde tillägnas genom OSL. Ledning kan därför hämtas från vad som föreskrivits om hälso- och sjukvårdssekretess i 25 kap. OSL.

För nu aktuell fråga är främst information om vad som ska anses utgöra enskilds personliga förhållanden intressant.

Vad som menas med personliga förhållanden ska bestämmas med ledning av vanligt språkbruk. Någon tvekan om att uttrycket avser så vitt skilda förhållanden som t.ex. en persons adress eller yttringarna av ett psykiskt sjukdomstillstånd råder inte (prop. 1979/80:2 Del A s. 84). Även uppgift om enskilds namn anses omfattas av begreppet (se HFD:s avgörande RÅ 1994 not 516 och prop. 2003/04:93 s. 44 f.). JO har i ett uttalande gått mycket längre: ”I princip omfattar uttrycket personliga förhållanden alla uppgifter som hänför sig till den berörda personen” (JO:s ämbetsberättelse 2016/17 s. 347). Till uppgifter om personliga förhållanden brukar därmed räknas namn, personnummer, adress, telefonnummer, ålder, familjesituation, hälsotillstånd, missbruk, funktionsnedsättning, anställning och ekonomisk situation.

I den nu aktuella verksamheten torde därför, i princip, all information hänförlig till de personer som ringer in omfattas av tystnadsplikten.

Skyldighet och/eller möjlighet att anmäla

Den fråga som här blir aktuell är huruvida det finns en skyldighet eller en möjlighet att, till socialtjänst eller polis, anmäla att någon far illa. För socialtjänstens del regleras frågan i 14 kap. SoL. I 14 kap. 1 § SoL anges bland annat följande.

1 § Följande myndigheter och yrkesverksamma är skyldiga att genast anmäla till socialnämnden om de i sin verksamhet får kännedom om eller misstänker att ett barn far illa:

1. myndigheter vars verksamhet berör barn och unga,
2. andra myndigheter inom hälso- och sjukvården, annan rättspsykiatrisk undersökningsverksamhet, socialtjänsten, Kriminalvården, Polismyndigheten och Säkerhetspolisen,
3. anställda hos sådana myndigheter som avses i 1 och 2, och

4. de som är verksamma inom yrkesmässigt bedriven enskild verksamhet och fullgör uppgifter som berör barn och unga eller inom annan sådan verksamhet inom hälso- och sjukvården eller på socialtjänstens område.

De som är verksamma inom familjerådgivning är skyldiga att genast anmäla till socialnämnden om de i sin verksamhet får kännedom om att ett barn utnyttjas sexuellt eller utsätts för fysisk eller psykisk misshandel i hemmet.

Myndigheter, befattningshavare och yrkesverksamma som anges i första stycket är skyldiga att lämna socialnämnden alla uppgifter som kan vara av betydelse för utredning av ett barns behov av stöd och skydd.

För den aktuella verksamheten är det den fjärde punkten som kan bli aktuell. För ansvarig psykolog/psykoterapeut följer en anmälningsskyldighet enligt fjärde punkten. Skyldigheten innebär ett personligt ansvar att anmäla om hen får uppgift om att ett barn far illa. Bestämmelsen, i kombination med 6 kap. 12 § första stycket andra meningen PSL, medger att tystnadsplikten bryts för uppgifter som leder till kännedom om eller misstänker att ett barn far illa (jfr 10 kap. 28 § OSL).

Frågan blir då om den personal som bemannar telefonerna omfattas av skyldigheten att anmäla enligt fjärde punkten. Som redogjorts för ovan är det min mening att den personalen inte kan anses utgöra hälso- och sjukvårdspersonal, men kan de anses omfattas av begreppet ”verksamma inom yrkesmässigt bedriven enskild verksamhet och fullgör uppgifter som berör barn och unga eller inom annan sådan verksamhet inom hälso- och sjukvården eller på socialtjänstens område”. Av avtalet mellan länsstyrelsen och MC framgår inte huruvida personalen som bemannar telefonerna är avlönad personal, vi har i det följande utgått från att så är fallet.

I förarbetena till motsvarande bestämmelse i den gamla socialtjänstlagen anges bland annat följande. ”I andra stycket har uppräknningen av privatpraktiserande yrkesutövare som omfattas av anmälningsskyldigheten slopats. I stället har införts en formulering som gör att offentlig och enskild verksamhet likställs när det gäller skyldigheten att anmäla. Förslaget innebär att skyldigheten utvidgas på det privata området. Förutom läkare, lärare, sjuksköterskor och barnmorskor i privat tjänst, som enligt nuvarande ordning omfattas av anmälningsskyldighet, kommer en rad andra yrkesutövare också att ha en motsvarande skyldighet. Skyldigheten utvidgas till att gälla samtliga personer som är verksamma inom en yrkesmässigt bedriven enskild verksamhet som berör barn och ungdom eller inom annan yrkesmässigt bedriven enskild verksamhet inom hälso- och sjukvården eller på socialtjänstens område. Inom den enskilda hälso- och sjukvården kommer förutom läkare, sjuksköterskor och barnmorskor som redan har anmälningsskyldighet bland annat kuratorer, psykologer och psykoterapeuter att ingå i kretsen underrättelseskyldiga” (prop. 1996/97:124 s. 190).

Socialstyrelsen har i en, numera upphävd, handbok tagit upp frågan och då angett att skyldigheten omfattar alla yrkeskategorier inom enskilt bedrivet

hälso- och sjukvård (Anmälningsskyldighet om missförhållanden som rör barn, 2004). Handboken förhöll sig till den då gällande lagen (1998:531) om yrkesverksamhet på hälso- och sjukvårdens område. I den handbok som ersatte den tidigare publikationen och som förhåller sig till patientsäkerhetslagen förekommer inte samma uttalande. I förarbetena till 14 kap. 1 § SoL har dock angetts att privat och offentlig verksamhet ska likställas. Det är därför min mening att även den personal som inte kan anses utgöra hälso- och sjukvårdspersonal bör omfattas av anmälningsskyldigheten så som verkamma inom yrkesmässigt bedriven hälso- och sjukvård. På samma sätt som i 6 kap. 12 § PSL har det i 6 kap. 16 § första stycket andra meningen tagits in en ventil som möjliggör för personer som omfattas av tystnadsplikt att röja uppgifter om det följer av lag.

Förutsättningarna för anmälan

Anmälaren, det vill säga personalen på MC, behöver inte sätta sig in i om socialnämnden behöver ingripa till ett barns skydd utan kan utgå från sina egna iakttagelser och sin egen bedömning av om ett barn far illa eller misstänks fara illa. Vad som innefattas i begreppet ”far illa” varierar av naturliga skäl beroende på barnets ålder och förhållandena i övrigt. Formuleringen i 14 kap. 1 § SoL motsvarar de förhållanden som innebär att socialnämnden behöver ingripa till ett barns skydd.

Det kan till exempel vara fråga om barn och unga som i hemmet utsätts för fysiskt eller psykiskt våld, sexuella övergrepp, kränkningar, fysisk eller psykisk försummelse eller som har allvarliga relationsproblem i sin familj. Både fysisk och psykisk misshandel kan utgöra risk för att barnets hälsa och utveckling skadas. Psykisk misshandel är svår att definiera. Det är inte fråga om enskilda händelser utan om en relation och ett förhållningssätt som bland annat hindrar utvecklingen av en positiv självbild hos barnet. Till gruppen hör barn som upplevs negativt av föräldrarna och som ständigt blir känslomässigt avvisade, barn som kränks, som hotas med att bli övergivna och som terroriseras. Hit hör exempelvis barn som växer upp i hem där det förekommer våld mellan makarna/samborna. I sådana fall måste kvinnan och barnen få samhällets skydd och stöd. Socialtjänsten har här ett särskilt ansvar för att ge skydd och stöd till dem som blir utsatta för familjevåld. Om kvinnan hotas, kränks eller misshandlas i barnens åsyn bör detta kunna räknas som psykisk misshandel för barnet. Detsamma gäller barn eller unga som växer upp under hot från sin familj. Hit hör även flickor som växer upp i familjer med starkt patriarkala värderingar och vars utveckling hindras genom hot från i första hand manliga släktingar. Bestämmelsen medger inte uttryckligen att tystnadsplikten bryts för det fall uppgifter om våld mot en partner framkommer. Dock kan ett bevitnande av den typen av våld anses utgöra psykisk misshandel av barnet varför bestämmelsen således indirekt medger att tystnadsplikten bryts om uppgifter om våld mot en partner framkommer. En förutsättning är naturligtvis att anmälaren, det vill säga personalen, även fått uppgifter om att det finns ett barn i familjen.

Av 14 kap. 1 § tredje stycket framgår att de personer som har en anmälnings-skyldighet också har en skyldighet att lämna uppgifter som kan vara av betydelse för utredningen av ett barns behov av skydd och stöd. Skyldighet att lämna ut uppgifter gäller bara sådant som har betydelse för den aktuella situationen. Det innebär att andra uppgifter om en person som kan finnas hos till exempel en myndighet inte behöver lämnas ut. Socialnämnden bör i möjligaste mån precisera vilken typ av uppgifter den önskar få ta del av. De begärda uppgifterna bör helst lämnas skriftligt, antingen genom att en kopia av relevanta handlingar eller en sammanställning av uppgifterna skickas till handläggaren. Formuleringen ”som obehörigt röjande anses inte att någon fullgör uppgiftsskyldighet som följer av lag eller förordning” i 6 kap. 12 och 16 §§ PSL medför att ett lämnade av uppgifter i samband med en anmälan enligt 14 kap. 1 § SoL inte betraktas som obehörigt röjande. Har således en anmälan gjorts uppställer inte tystnadsplikten några hinder för att lämna ut relevant information till socialtjänsten.

Underlåtenhet att avslöja brott, nödrätten och anmälan till Polismyndigheten

Det föreligger en allmän skyldighet enligt 23 kap. 6 § brottsbalken att göra en anmälan för vissa allvarliga brott som är ”å färde”. Annars kan man dömas för underlåtenhet att avslöja brottet. Med att ett brott är å färde menas att brottet inte har fullbordats. Det ska alltså gälla brott som är förestående eller pågående. Om emellertid gärningsmannen gjort vad som ankommit på honom eller henne för att brottet ska komma till stånd men effekten ännu inte inträffat, anses brottet fortfarande vara pågående. Har skadan ännu inte uppkommit, kan ett avslöjande vara verkningsfullt. Det kan till exempel gälla om personalen får reda på att någon som har varit i kontakt med MC planerar ett väpnat rån eller hotar att slå ihjäl eller allvarligt misshandla någon. Av 23 kap. 6 § Brb framgår knappast att tillämpningsområdet skulle vara begränsat till att omfatta de fall då det varit möjligt för polisen att stoppa brottet. För ansvar är det tillräckligt att det inte varit helt uteslutet att polisen hade kunnat stoppa brottet eller gripa gärningsmännen. Eller annorlunda formulerat: Det behöver inte styrkas att underlåtenheten varit orsak till att fullbordat brott kommit till stånd (prop. 2000/01:85 s. 18 f.). I det så kallade Kodemordet, RH 1997:1, dömdes en person för underlåtenhet att avslöja grov misshandel, med motiveringen att fall, i vilka det är tveksamt om ett avslöjande kan få någon verkan eller ej, inte bör undantas från bestraffning. I dessa fall viker tystnadsplikten för anmälnings-skyldigheten (6 kap. 12 och 16 §§ PSL, jfr 10 kap. 28 § första stycket OSL, SOU 1996:185 s. 317 f och SOU 2003:99 s. 304 f.).

Nöd föreligger när fara hotar liv, hälsa, egendom eller något annat viktigt intresse som skyddas av rättsordningen. En handling som någon gör i nöd är straffri om den är försvarbar i förhållande till farans beskaffenhet, den skada som åsamkas annan och omständigheterna i övrigt (24 kap. 4 § brottsbalken).

Det innebär att det i vissa fall kan vara straffritt att lämna ut uppgifter som omfattas av tystnadsplikten, trots att en sekretessbrytande bestämmelse inte kan tillämpas. Men det förutsätter att det föreligger fara för någons liv eller hälsa. Så kan vara fallet om personalen får uppgifter om en pågående eller nära förestående misshandel av till exempel en partner. Denna möjlighet ska dock tillämpas restriktivt.

Avslutande kommentar

Det är vår mening att personalen på MC omfattas av anmälnings-skyldigheten i 14 kap. 1 § SoL. Personalen har därför en skyldighet att göra en anmälan till socialtjänsten om de får kännedom om eller misstänker att ett barn far illa. MC har då även en uppgiftsskyldighet och kan lämna ut relevanta uppgifter till socialtjänsten. Detta inkluderar personuppgifter om den eventuella våldsutövaren. Det kan enligt vår mening vara lämpligt att informera om er skyldighet att anmäla vid misstanke om att ett barn far illa. För det fall personalen får uppgifter som leder till misstanke om att ett barn far illa men den person som ringt in till telefonlinjen inte har lämnat några identifierande uppgifter om sig själv finns det enligt vår mening inget personalen kan göra. Det finns ingen möjlighet att tvinga uppringaren att identifiera sig själv. Personalen har inte heller möjlighet att på egen hand försöka efterforska personuppgifter som uppringaren inte har samtyckt till att lämna, detta torde strida mot GDPR. Är det så att personalen har så pass bristfälliga uppgifter om uppringaren att en anmälan blir omöjlig att utreda eller det inte går att utröna vilken socialtjänst som ska motta anmälan bortfaller, enligt vår mening, anmälnings-skyldigheten. Detta ska inte tolkas som att personalen ska underlåta att anmäla misstanke bara för att personalen inte har fullständiga uppgifter kring uppringaren.

Det finns även en möjlighet att bryta tystnadsplikten och anmäla till polisen vid pågående eller nära förestående brott mot någons liv eller hälsa. Denna möjlighet grundar sig på nödrätten.

Vidare finns en skyldighet att anmäla vissa allvarliga brott som är ”å färde”. Annars riskerar man ansvar för underlåtenhet att avslöja brott, 23 kap. 6 § Brb. För att undgå ansvar vid en underlåtenhet att anmäla förutsätts, i princip, att det ska stå klart att en anmälan inte hade haft någon effekt. Om personalen under ett samtal får uppgifter om ett pågående eller förestående brott utan att uppringaren lämnat någon form av identifierande uppgifter uppkommer frågan om en sådan anmälan har någon effekt. Polismyndigheten har dock möjlighet att inhämta uppgifter från telefonoperatörer varför det kan argumenteras för att en anmälan där tidsangivelse för samtalet anges, i alla fall hypotetiskt, kan få en effekt. Det är vår mening att i ett sådant fall bör personalen kunna bryta tystnadsplikten och göra en anmälan till polisen. Det ska dock noteras att möjligheten till att bryta tystnadsplikten grundar sig på skyldigheten i 23 kap. 6 § Brb. Denna skyldighet föreligger endast i

särskilt föreskrivna fall vilka anges i slutet av respektive kapitel i brottsbalken. Som huvudregel är ansvar för underlåtenhet att avslöja brott föreskrivet för allvarigare brott så som exempelvis försök eller förberedelse till mord, dråp, barnadråp eller sådan misshandel som inte är ringa, och för stämpling till mord, dråp, grov misshandel eller synnerligen grov misshandel. Det förutsätt således viss dignitet hos brottet för att skyldigheten att anmäla och möjligheten att bryta tystnadsplikten ska inträda.

Gustaf von Essen

Juridisk rådgivare, JP Infonet

Bilaga 2

Beskrivning av arbetet som utförs vid stödtelefonen Välj att sluta.

Detta är en kort beskrivning av hur Välj att slutas telefonrådgivare hanterar inkommande samtal till stödtelefonen, rutiner och förhållningssätt. En mer detaljerad handbok är under utveckling och kommer finnas klar i slutet av 2020.

Hur går samtalen till?

När ett samtal inleds på telefonlinjen så behöver rådgivaren skapa sig en uppfattning om klientens primära problem. Eftersom samtalen är ungefär 30 minuter långa och innehåller flera moment så går den här processen relativt fort. För rådgivaren så handlar det om att på kort tid skaffa sig en så precis bild av problemet som möjligt för att kunna ge en lämplig rekommendation eller hänvisning vid samtalets slut. Huvudsakligen kretsar samtalen kring problem som ligger inom ramen för telefonlinjens arbetsfält, alltså våld i nära relationer, och både våldsutövare och våldsutsatta ringer in. Om problematiken är av annat slag är rådgivarna behjälpliga i att guida klienterna till en lämplig instans. Det kan röra sig om att vända sig till en vårdcentral, psykiatri eller en redan befintlig stödkontakt.

När det råder konsensus mellan rådgivare och klient kring problematiken så ägnas tid åt att hänvisa till ett lämpligt behandlingsställe på den ort eller i den kommun som klienten bor. Klienten uppmanas alltid att så snart som möjligt ta nästa steg, det vill säga att kontakta behandlingsstället och boka en tid. Rådgivarna förmedlar att förändring är fullt möjlig och förespråkar professionell behandling som ett gott alternativ för att bli våldsfri.

Samtalen präglas av klienternas känslor vilka färgar samtalen på olika sätt, inte minst så kommer ofta tvivel, oro, rädsla och skam fram. Många män och kvinnor som ringer in skäms över sitt beteende och känner sig misslyckade som partner och förälder. Rådgivarna bemöter och tar hand om dessa känslor på olika sätt, delvis genom att skapa ett samtalsklimat som gynnar hoppet och förändringsviljan. Rådgivarna strävar efter att bilda en allians med klienterna där målsättningen är att våldsutövandet ska och kan upphöra. Generellt kan sägas att klienterna behöver känna sig respekterade och icke-dömda under samtalstiden. Att skapa en allians och att "stå sig på klientens sida" innebär dock inte att våldet accepteras eller normaliseras. Vi antar ett respektfullt bemötande därför att vi tror att det är det bästa sättet att hjälpa en våldsutövare att på sikt bli våldsfri.

Samtalens längd

Ett samtal varar i ungefär 30 minuter. Ett samtal kan emellertid se ut på olika sätt och ta olika lång tid och rådgivarna har därför en flexibilitet kring samtalens längd. Rådgivarna försöker vara lyhörda och uppmärksamma på vad klienterna efterfrågar och i vilken situation eller miljö som klienterna befinner sig i för stunden. Det händer att klienter blir stressade och vill avsluta samtalet i förtid. Rådgivarna försöker då alltid skapa en trygghet och ett lugn i "samtalsrummet", det är viktigt att klienten känner att det är ok och viktigt att prata om problemet och att rådgivaren är ett stöd fullt ut. Det händer också att klienterna har svårt att uttrycka vilket av alla problemen som är svårast eller viktigast att ta itu med först. Då försöker rådgivarna vara behjälpliga genom att sammanfatta, sortera och göra upp en plan för klientens nästa steg, efter samtalets slut.

Rådgivarna välkomnar alltid klienterna att återkomma om det skulle behövas. Det finns olika skäl till att återkomma till telefonlinjen; rädsla för att söka sig till behandlingsverksamhet, att livssituationen förändras, att förändringsviljan och motivationen avtar, eller att kontakten med den av telefonlinjen rekommenderade behandlingsverksamheten inte upplevdes tillfredsställande.

Våra råd

När en person som utövar våld ringer till telefonlinjen så är alltid rådet att klienten bör vända sig till ett behandlingsställe för att på bästa sätt ta itu med sitt våldsutövande och upphöra med våldet. Att ringa till telefonlinjen är en bra start men inte alls tillräckligt för att helt sluta utöva våld.

De flesta som ringer har en önskan om att sluta utöva våld mot sina närstående och är medvetna om konsekvenserna av deras beteende. Ansvarsfrågan är dock viktig att belysa under samtalet. En förutsättning för att en person som utövar våld permanent ska sluta utöva våld är att personen är beredd att ta fullt ansvar för sitt våldsutövande och att kunna stå för eller erkänna att "jag är våldsam". Det är ett mål i behandlingen som ofta inte kan uppnås i en första kontakt. Trots det är det viktigt att sätta ord på ansvarsfrågan under samtalet. Om en klient inte är beredd att ta ansvar för sitt eget våldsutövande, till exempel genom att peka på yttre omständigheter som orsaker till våldet, så är det viktigt att fördjupa samtalet med klienten. En klient kan till exempel säga att "det är min diagnos som gör att jag tappar kontrollen" eller "om bara min sambo slutade provocera mig" eller "jag betar mig så här därför att jag blev utsatt för övergrepp när jag var liten". För rådgivaren är det viktigt att bekräfta att sådana omständigheter spelar roll i situationer där det uppstår våld men samtidigt peka på att det alltid är klienten som är ansvarig för det våld som sker och bär ansvaret för att se till att våldet upphör.

Rådgivarna är också tydliga med att våldet måste upphöra omgående och att det måste prioriteras av klienterna. Ett första viktigt steg är taget i och med samtalet till telefonlinjen och rådet till klienterna är att fullfölja sina

åtaganden direkt genom att kontakta ett behandlingsställe och boka en besökstid.

Rådgivarna är sparsamma med att ge generella relationsråd, då vi sällan har hela bilden av situationen. Därför hänvisar vi alltid till behandling där grundligare genomgång och säkerhetsplanering kan göras.

Vårt bemötande

Ett genomtänkt och professionellt bemötande är viktigt i all hjälp- och stödverksamhet, så även på telefonlinjen Välj att sluta. Den som ringer till telefonlinjen blir bemött med respekt och förståelse för det problem som beskrivs. Ett gott bemötande innebär inte att rådgivarna på telefonlinjen förminskar den våldsproblematik som framkommer. Tvärtom så är rådgivarna tydliga med att det våld som har utövats är oacceptabelt men visar respekt för personen som vill åstadkomma en förändring. Vi anser att ett icke-dömande förhållningssätt är centralt för allt arbete med våldsutövare och i synnerhet på telefonlinjen som många gånger är det första tillfället då en person öppnar upp och pratar om sin våldsproblematik.

Ett samtal till telefonlinjen sker inte av en slump, den som ringer har samlat på sig många anledningar till att ta itu med sitt problem och gör ett aktivt val i att söka hjälp. Det finns en önskan om förändring och en stark motivation för stunden. Vi vet att motivation är en färskvara som kommer och går. Rådgivarna fokuserar på motivationen och förstärker den på olika sätt. En person som vill åstadkomma en förändring behöver få höra att den har gjort ett bra val. Klienterna måste känna sig stärkta och tro på sitt val att ta ansvar för att kunna upphöra med sitt våldsamma beteende.

Flertalet som ringer till telefonlinjen befinner sig i kris. De känner skam över det våld som de har utövat och över det lidande som det har orsakat. De känner en rädsla över vilka konsekvenser deras handlande kommer att få för egen del men även för de som har drabbats. Rådgivarna fyller här en viktig funktion i att förmedla hopp om att det går att förändras. Klienten ska känna att det går att få till en förändring men att processen sannolikt kommer att bli krävande, men att den är värd det på lång sikt.

Det är nödvändigt att klienten förstår att arbetet med att sluta utöva våld inte på något sätt är en garanti för att livet kommer att se likadant ut efteråt. Det ligger inte i klientens makt att styra över hur omgivningen väljer att göra. En partner som vill separera måste visas respekt i sitt beslut. Målet med att bli våldsfri har ett egenvärde, det främjar nuvarande och framtida relationer även om det kan vara mycket smärtsamt och svårt att acceptera att en relation tar slut.

Även om en relation tar slut så kan det vara så att man har barn, vilket är ett långsiktigt projekt och som kan ge stark motivation till förändring.

Vår syn på motivation

Målet är att varje våldsutövare ska söka behandling efter avslutad kontakt med telefonlinjen. För att behandlingen sedan ska ge ett gott resultat så behövs motivation hos klienterna. Telefonlinjens rådgivare har som målsättning att förstärka och befästa den motivation som redan finns hos klienterna när de kontaktar oss. Graden av motivation och egen vilja att åstadkomma en förändring kan se olika ut. Somliga har en hög grad av inre motivation och har beslutat sig för att en gång för alla få slut på sitt våldsamma beteende. Vissa andra är tveksamma inför att söka hjälp och det är vanligt att en partner har uppmanat till kontakt med telefonlinjen. Denna yttre motivation (partner vill att jag ska söka hjälp) behöver fördjupas och omvandlas till en inre motivation (jag vill förändra mig). Rådgivarna fyller här en viktig funktion i att hjälpa klienterna att påbörja processen att formulera sin egen målsättning och vad som krävs för att sluta utöva våld.

Motivationen är inte konstant, den går upp och ner och är en "färsvara". Motivation ska ses som en process. Vi märker att många som ringer till telefonlinjen har en hög motivation att ta itu med sin problematik. Ofta har en våldshändelse inträffat ganska nyligen vilket har lett till beslutet att ta itu med problemet: "det här får inte hända igen" eller "det här var sista gången".

Vissa klienter som ringer framstår som mycket starka, beslutsamma och kapabla, andra är fyllda av skam inför sitt beteende och dess konsekvenser. Att befinna sig i en kris är smärtsamt och outhärdligt för klienten men ger samtidigt en möjlighet att förändra livet. Rådgivarna behöver visa empati, vara lugna och omhändertagande i dessa lägen men samtidigt påtala att det för stunden finns en utmärkt chans att förändra livet till det bättre.

Upprepade samtal

Vissa klienter ringer flera gånger till telefonlinjen av varierande orsaker. Ibland kan det röra sig om klientens bristande motivation till att ta steget ut i behandling. Att inte våga eller att inte vilja ta emot hjälp på ett behandlingsställe kan innebära att klienten återkommer till telefonlinjen. Vår syn på detta är att det för vissa klienter kan ta lite längre tid att komma i behandling och att de är välkomna att återkomma upp till fem gånger vid behov. Det är dock viktigt att inte fördjupa kontakten och relationen med klienten så pass mycket att det hindrar klienten från att ta det viktiga steget ut i behandling. Det är inte meningen att rådgivarna på telefonlinjen ska bli klientens primära behandlingsrelation.

Tysta samtal

Telefonlinjen får in många tysta samtal, dvs att klienten är helt tyst under den korta tid som samtalet är öppet. Vi vet med oss att det kan finnas ett motstånd och/eller rädsla för att prata om sina problem. När det sker brukar rådgivarna i regel prata med den okände klienten: "Vi vet att det kan kännas svårt att prata om sina problem med en annan person men vi finns här för att

lyssna och hjälpa till. Det finns inga problem som man inte kan prata om. Om du inte vill prata med oss nu så kan du alltid ringa tillbaka hit igen.”

Hur går behandling till?

De flesta samtalen utmynnar i rekommenderad behandling och hänvisning till verksamhet i klientens hemkommun eller stadsdel. En relevant fråga som rådgivarna ofta får är hur behandlingen går till. Frågan kan enbart besvaras övergripande eftersom behandlingen ser olika ut beroende på var personen vänder sig. Generellt kan sägas att behandling erbjuds individuellt eller i grupp. Målsättningen är alltid att våldet ska upphöra och klienten behöver ta fullt ansvar för det våld som hen har utövat. Behandling handlar också om ökad självkännedom, att förstå hur våldet påverkar omgivningen och innehåller olika tekniker för att inte hamna i situationer som kan leda till våld. Precis som med all typ av terapi så är det viktigt att fullfölja behandlingen och att avsluta i samförstånd med behandlaren/terapeuten.

En fråga som ibland kommer upp är hur sekretessen och anonymiteten ser ut på ett behandlingsställe. Samtliga verksamheter som erbjuder behandling har också en skyldighet att anmäla sin oro när ett barn far illa. Det kan röra sig om ett barn som blir direkt utsatt för våld men det kan också handla om ett barn som bevittnar eller på annat sätt upplever våld. En klient kan känna en viss oro och tvekan inför att vända sig till ett behandlingsställe när risken finns att socialtjänsten inleder en barnutredning. Vi vet att många backar ur av detta skäl men vi försöker förklara och beskriva socialtjänstens arbete för att minska oron för att barnen ska omhändertas.

Svåra samtal

Vissa klienter som ringer befinner sig i en djup kris. Det kan röra sig om klienter som är suicidala, som känner en stark hopplöshet och är djupt förtvivlade. Dessa samtal kan vara livsavgörande. I svåra fall hänvisar vi till psykiatriska mottagningar eller andra stödlinjer. I andra fall uppmuntras klienten att bryta ensamheten, till exempel att söka hjälp eller stöd ifrån vänner, familj eller andra stödpersoner, att äta, sova eller röra på sig om behovet finns. Samtalen kretsar kring hur klienten kan agera i stunden för att lindra smärtan och göra sådant som kan skapa en högre grad av välbefinnande.

Hur förmedlar vi vår syn på våld

”Har jag utövat våld?” är en vanlig fråga som många klienter kommer med. Svaret är oftast ja. Många klienter ser och förstår det fysiska våldet. Att slå, putta, klämma, hålla fast eller hålla hårt betraktas av de flesta som våld. Annat beteende, som vi klassar som psykiskt våld, ses inte alltid som våld av klienterna. Många av de situationer som klienterna beskriver är psykiskt våld. Det kan röra sig om grova verbala kränkningar, allvarliga hot eller nedsättande kommentarer. Rådgivarna får ofta definiera den utvidgade våldsdefinitionen. Många klienter förstår detta, den utvidgade våldsdefinitionen kommer sällan som en överraskning. Telefonlinjen fyller i

många och mycket funktionen av att bekräfta klientens farhågor kring sitt eget beteende: "Ja, det är våld, det är allvarligt och det måste upphöra".

En stor del av samtalen kommer från klienter som inte har utövat våld under någon längre period. Det är alltid bra att klienter ringer så tidigt som möjligt, innan våldet har orsakat alltför allvarliga konsekvenser. Rådgivarna berömmar klienterna för det kloka i att de tar itu med sin våldsproblematik så tidigt eftersom våldet annars riskerar att eskalera och bli grövre över tid.

Vi kan se en "normaliseringsprocess" för både våldsutsatta och våldsutövare. Även våldsutövaren "vänjer" sig vid våldet. Det kan ske en upptrappning av våldets allvarlighetsgrad över tid och det våld som är normaliserat idag av både våldsutsatta och våldsutövare var otänkbart för bara ett halvår sedan.

På de beskrivningar som vi får från klienterna hör vi att våldet saknar uppsåt, det vill säga våldet är inte del av en genomarbetad strategi vars syfte är att styra och kontrollera. Det är viktigt att poängtera och förstå även om det inte gör våldet mindre allvarligt. Våldet måste fortfarande upphöra så fort som möjligt.

Klienterna beskriver ofta sin egen upplevelse av våldet som en kontrollförlust: "jag lyckades inte hålla mig lugn", "jag betedde mig oacceptabelt" eller "jag tappade kontrollen helt." Våldet som klienterna har utövat stämmer inte med den egna självbilden. Ofta hör vi klienterna säga: "det här är inte jag" eller "jag är inte en våldsam person egentligen".

Bilaga 3

Skrivelse från Stiftelsen Manscentrums styrelse

Inför uppstarten av pilotprojektet med telefonlinjen ”Välj att sluta” fick Manscentrum i Stockholm en förfrågan från Länsstyrelsen Stockholm om att medverka i projektarbetet, vilket Manscentrums styrelse ställde sig positiva till. Manscentrum ombads att leda och handha själva telefonlinjen och att vara med i projektets styrgrupp. Under projektets uppbyggnad har flera myndigheter, organisationer och företag medverkat och varit delaktiga i arbetet på olika sätt. Länsstyrelsen Stockholm, Länsstyrelsen Skåne, Manscentrum, Socialstyrelsen, kommunikationsbyrån Prime och mediebyrån Nova.

Syftet med telefonlinjen var att i två län, Stockholm och Skåne, nå målgruppen bestående av personer som vill få hjälp att förändra ett kontrollerande eller våldsamt beteende.

I syfte att motverka och få stopp på våldet måste kontaktvägarna mellan personer ur målgruppen och behandlande verksamheter i hemkommunerna förenklas. Detta för att fånga upp, vägleda och motivera klienterna att söka och fullfölja behandling. Manscentrum anlätades i enlighet med ett samverkansavtal med Länsstyrelsen Stockholm för att driva telefonlinjens operativa verksamhet i denna riktning.

Inledningsvis kartlades behandlingsverksamheter i de två länen. I samråd fastslogs ett antal kvalitetskriterier vilka verksamheterna skulle sträva emot att uppnå. Kvalitetskriterierna var:

- Att personalens utbildningsnivå är socionom eller likvärdig utbildning tillsammans med steg 1 psykoterapi samt att de har kunskap om våld i nära relationer.
- Att personalen får regelbunden handledning.
- Att partnerkontakt/säkerhetsarbete med den som utsatts för våldet utförs.
- Att organisationen där behandlingen utförs är stabil och inte bedrivs i projektform.

Dessa kriterier och krav var lågt ställda för vad som kan kallas behandlingsarbete men godtogs av Manscentrum utifrån de verksamheter som fanns att tillgå. Med högre krav skulle det finnas alltför få verksamheter att hänvisa till. Här fanns också en tanke om att verksamheterna skulle vidareutvecklas och att kommunerna skulle prioritera dessa vilket tyvärr inte har blivit fallet. En oroande utveckling är att flera kommuner lägger ner sina verksamheter

som arbetar med våld i nära relationer. När telefonlinjen ”välj att sluta” blir nationell bör en förändrad lagstiftning eftersträvas så att kommunerna blir tvingade att erbjuda professionell behandling till våldsutövare. I annat fall måste en webbaserad behandlingsverksamhet täcka upp för det bristande antalet kvalificerade verksamheter för telefonlinjen att hänvisa till.

Att arbeta med behandling av våldsutövare kräver en gedigen utbildning. Manscentrum är en behandlingsorganisation med legitimerad personal, psykologer och psykoterapeuter som arbetar under hälso- och sjukvårdslagen.

På längre sikt önskar Manscentrum inte hänvisa hjälpsökande till verksamheter som vi menar inte bedriver professionell behandling. För att säkerställa telefonlinjens fortlevnad kan vi dock, vid behov, fortsätta det operativa arbetet. Vi kommer då att komplettera det befintliga utbudet av behandlare med en webbaserad behandling utförd av legitimerad personal. För att Manscentrum långsiktigt ska ha kvar det operativa ansvaret för telefonlinjen är våra önskemål enligt nedan.

1. Samarbetet med Länsstyrelsen Stockholm har fungerat bra men vi anser att det blir en tröghet och för många beslutsvägar när flera myndigheter och organisationer medverkar. Om Manscentrum ska fortsätta det operativa arbetet med telefonlinjen skulle vi vilja göra det under eget helhetsansvar på uppdrag från myndighet, kunskapscentrum eller regeringskansli. Jämför kvinnofridslinjen hos Nationellt Centrum för Kvinnofrid.
2. Vi vill också att man med hjälp av legitimerad personal ska kunna ge behandling direkt i telefonen. Förutom behandling via telefon kan behandling genomföras med hjälp av digitala medier och olika behandlingsprogram. Den senare behandlingen bör också journalföras för klientens säkerhet och för möjlighet till kontroll och utvärdering.
3. Vi önskar öppna upp för att använda begreppet ”kris” och inte bara ”våld” i telefonbehandlingen. Detta sänker tröskeln för den som söker hjälp. Genom att behandla kriser i allmänhet kommer man också åt våldet. Att behandla andra kriser kan också bli ett förebyggande arbete mot våld.
4. Vi vill ha inflytande över vilka verksamheter vi hänvisar till och tror att ett utökat samarbete och utökad kontakt med andra behandlare skulle gynna telefonlinjen. I samband med att ett nationellt kunskapscentrum inrättas ser vi gärna att ett sådant tar på sig uppgiften att kvalitetssäkra/ackrediterar behandlarna.

Under projektets gång har Länsstyrelsen Stockholm och Manscentrum diskuterat telefonlinjens framtid och kommit fram till att det finns ett behov av ett kunskapscentrum som tar ett helhetsgrepp om behandlingen av våldsutövare. Ett kunskapscentrum som kan ackreditera verksamheter för

våldsutövare, initiera och bedriva forskning, erbjuda utbildning m.m. Vi anser att telefonlinjen på sikt bör vara knuten till ett sådant centrum. Innan ett sådant centrum är på plats deltar vi gärna, med öppet sinne, i en diskussion kring hur telefonlinjens framtid kan hanteras, vilket också är avsikten med detta brev.

Manscentrums styrelse

//

Länsstyrelsen i Stockholms län – en
samlande kraft för en hållbar framtid.

*Mer information kan du få av
Länsstyrelsens enhet för social utveckling
Tfn: 010-223 10 00*

*Rapporten hittar du på vår webbplats
www.lansstyrelsen.se/stockholm*